

WSPARCIE INTEGRACJI DZIECI I MŁODZIEŻY UCHODźCÓW Z UKRAINY

**POPRAWA UŁATWIENIE NOSTRYFIKACJI I UZNAWANIA UKRAIŃSKICH
DYPLOMÓW W CELU ZMNIEJSZENIA OBCIĄŻEŃ POLSKICH SZKÓŁ**

Realizacja badania i opracowanie raportu: Monika Bartosiewicz-Niziołek

Konsultacja: prof. Michał Federowicz (Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk)

**Raport z badania przeprowadzonego na zamówienie Fundacji Polskie Centrum Pomocy
Międzynarodowej oraz Japan International Cooperation Agency**

SPIS TREŚCI

1. STRESZCZENIE	1
2. REKOMENDACJE	3
Wsparcie procesu nostryfikacji dyplomów w sektorze edukacji	3
Wsparcie zatrudnienia asystentek międzykulturowych i nauczycielek z Ukrainy	4
3. INFORMACJA O BADANIU	7
4. MOŻLIWOŚĆ ZATRUDNIANIA W PLACÓWKACH OŚWIATOWYCH PRACOWNIKÓW Z UKRAINY	12
4.1. Czynniki utrudniające nostryfikację ukraińskich dyplomów	12
4.2. Trudności i bariery w zatrudnianiu osób z Ukrainy w placówkach oświatowych	14
4.3. Elementy ułatwiające zatrudnianie osób z Ukrainy w placówkach oświatowych	18
4.4. Korzyści z zatrudniania osób z Ukrainy w placówkach oświatowych	22
4.5. Rola samorządów lokalnych we wspieraniu zatrudnienia osób z Ukrainy w placówkach oświatowych	23
5. CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA INTEGRACJĘ UCZNIÓW I UCZENNIC Z UKRAINY	26
5.1. Elementy utrudniające proces integracji uczniów i uczennic z Ukrainy	27
5.2. Elementy ułatwiające proces integracji uczniów i uczennic z Ukrainy	31
BIBLIOGRAFIA	34

1. STRESZCZENIE

W raporcie przedstawiono wyniki badania przeprowadzonego na zlecenie Fundacji Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej (PCPM) oraz Japan International Cooperation Agency (JICA). Celem badania było opracowanie strategii działań, które będą wspierać integrację dzieci uchodźczych i wykorzystanie potencjału ukraińskich nauczycielek w polskim systemie edukacji w celu zmniejszenia obciążeń szkół.

Badane placówki, które chcą zatrudnić ukraińskich pracowników, potrzebują przede wszystkim asystentek międzykulturowych i pomocy nauczyciela, a także osób na stanowiskach pedagogicznych, pedagogów i psychologów szkolnych, nauczycieli wspomagających oraz nauczycieli przedmiotów. Zatrudnienie tych osób może być ułatwiane poprzez uzyskanie wsparcia finansowego (w tym na nostryfikację dyplomów, kursy kwalifikacyjne i studia uzupełniające, a także na zapewnienie ciągłości zatrudnienia), kursy języka polskiego, dostęp do informacji o wakatach i ścieżkach kariery, staże w placówkach oświatowych oraz zajmowanie stanowisk pomocniczych do czasu uzyskania pełnych kwalifikacji. Szkoły mogą wspierać zatrudnianie osób z Ukrainy poprzez ścisłe określenie zakresu ich obowiązków, przychylny stosunek i otwartość dyrekcji oraz kadry pedagogicznej, a także pozytywną postawę wobec wielokulturowości. Pozyskaniu pracy w szkole przez osoby z Ukrainy sprzyjają też posiadane przez nie kompetencje miękkie oraz obecność w placówce ukraińskich uczniów i uczennic.

Korzyści, które placówki oświatowe mogą czerpać z zatrudniania ukraińskich pracowników, mają wieloraki charakter, m.in. psychologiczny, społeczny, edukacyjny oraz organizacyjny. Pożytek ten polega na zapewnieniu dobrostanu psychicznego uczniów, wspieraniu integracji społeczności szkolnej, w tym

ukraińskich rodziców i opiekunów, oraz odciążeniu kadry pedagogicznej. Szkoła korzysta również na wymianie doświadczeń oraz dobrych praktyk, czego efektem jest wzmocnienie kompetencji pracowników i zmiana kultury pracy, zaś do kolejnych korzyści należą objęcie wakatów, a także łatwiejsza organizacja zajęć dodatkowych i zastępstw. Ponadto ważna jest możliwość wykorzystania potencjału ukraińskich kadr oświaty, jak również wprowadzenia zmiany w systemie edukacji nauczycieli języka polskiego w Ukrainie.

Ukraińskie nauczycielki, które chcą się zatrudnić w placówkach oświatowych, napotykają na wiele utrudnień, takich jak brak systemowego wsparcia, przeszkody formalne i bariera językowa, a także niskie zarobki wynikające z nieuznania dotychczasowego doświadczenia zawodowego. Źródłem kolejnych trudności są różnice kulturowe i nieprzychylnie postawy społeczności szkolnej, brak pewności siebie oraz koszty emocjonalne. Część wyzwań, które stoją przed ukraińskimi pracownikami, ma charakter organizacyjny – do takich należą np. konieczność przeprowadzki do innego miasta, brak odpowiednich warunków pracy asystentek międzykulturowych (wydzielonego miejsca spotkań z uczniami i rodzicami), a także zbyt krótki czas trwania projektów NGO wspierających zatrudnienie osób z Ukrainy.

Jedną z istotnych barier w zatrudnianiu ukraińskich pracowników są utrudnienia merytoryczne i administracyjne, które wydłużają i komplikują proces nostryfikacji dyplomów. Do barier merytorycznych należą uregulowania prawne dotyczące zawodu nauczyciela, logopedy oraz psychologa, a także zróżnicowanie systemów kształcenia wyższego w obu krajach, w tym różnice programowe skutkujące uznaniem niższego poziomu wykształcenia niż uzyskane w Ukrainie oraz nieuznawaniem wcześniejszego doświadczenia zawodowego.

Proces nostryfikacji, który nie był do tej pory silnie koordynowany, w zależności od danej uczelni polega na ocenie ogólnej zgodności dyplomów bądź na szczegółowej analizie różnic programowych, co może prowadzić do odmiennych wniosków. **Bariery administracyjne** wynikają z nieprawidłowości w tłumaczeniach dyplomów, nieznanomości procedur nostryfikacyjnych przez wnioskodawców, a także braków i błędów w składanej przez nich dokumentacji. Do kolejnych utrudnień natury administracyjnej należą pracochłonność i wysoki koszt nostryfikacji, brak stałego składu uczelnianych komisji, które prowadzą ten proces, oraz rosnąca liczba składanych wniosków i brak ich wstępnej oceny pod kątem formalnym (przed złożeniem dokumentacji).

Samorządy lokalne we współpracy z kuratoriami oświaty mogą odgrywać ważną rolę we wspieraniu integracji ukraińskich uczniów oraz zatrudnianiu osób z Ukrainy, przede wszystkim poprzez finansowanie wynagrodzeń oraz kursów językowych, rozpowszechnianie informacji o wakatach, a także prowadzenie warsztatów integracyjnych i szkoleń nt. różnic kulturowych. Do przykładów dobrych praktyk, które mogą być podejmowane przez organy prowadzące, można zaliczyć zespoły ds. nauczania cudzoziemskich dzieci oraz koordynatorów ds. integracji, pakiety powitalne, zatrudnianie ukraińskich nauczycielek i asystentek międzykulturowych oraz oferowanie im certyfikowanych kursów języka polskiego, wsparcie Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych w diagnozowaniu uczniów z Ukrainy, a także współpracę z różnymi podmiotami, które wspierają te dzieci (np. NGO).

Ukraińscy pracownicy mogą odgrywać ważną rolę w procesie integracji dzieci uchodźczych. Uczniowie i uczennice z Ukrainy mają specyficzne potrzeby i trudności, do których należą bariera językowa, problemy społeczne i emocjonalne, wynikające m.in. z traumy wojennej, a także związane z dostosowaniem się do polskiego systemu edukacji.

Główne wyzwania w tym zakresie obejmują różnice pomiędzy polskim i ukraińskim systemem oświaty, napływ do szkół nowych dzieci w efekcie powiązania świadczenia 800+ z obowiązkiem szkolnym, postawa rodziców i uczniów, którzy czują się zmuszeni do uczęszczania do polskiej szkoły, a także włączenie młodzieży do systemu oświaty na późniejszym etapie edukacji. Kolejne wyzwania wynikają z trudnej emocjonalnie, materialnie i społecznie sytuacji dzieci uchodźczych oraz barier w diagnozowaniu i wspieraniu uczniów ze specjalnymi potrzebami, co wymaga dobrej współpracy z rodzicami. Nasilanie się nieprzychylnych postaw wobec Ukraińców w polskim społeczeństwie, a także brak systemowych rozwiązań oraz długofalowej polityki integracyjnej w szkołach skutkują rozdzielaniem się polskiej i ukraińskiej społeczności uczniowskiej.

Zdecydowana większość badanych szkół oferuje ukraińskim uczniom różnego rodzaju pomoc, np. wsparcie psychologiczne i rówieśnicze, a także w nauce języka polskiego, zajęcia integracyjne oraz dostosowanie programów nauczania. Szkoły mogą lepiej odpowiadać na trudności tych dzieci dzięki wsparciu asystentek międzykulturowych i nauczycielek z Ukrainy oraz ich współpracy z rodzicami/opiekunami, zajęciom przygotowawczym i korepetycjom przedmiotowym, a także szkoleniom dla nauczycieli. Proces integracji ułatwi systemowe zajęcie się tą kwestią przez MEN (w ramach programu „Szkoła dla wszystkich” oraz dzięki utworzeniu Zespołu ds. Integracji Edukacyjnej Dzieci będących Obywatelami Ukrainy), doskonalenie zawodowe kadry pedagogicznej, a także otwartość szkoły na wielokulturowość. W procesie tym pomocne są standardy pracy z uczniem z doświadczeniem uchodźstwa/migracji, prowadzenie przez szkoły ciągłych działań na rzecz integracji, mniej liczne klasy i zajęcia w małych grupach, korzystanie przez ukraińskie dzieci z przedszkoli i edukacji wczesnoszkolnej, jasne zasady kwalifikacji do oddziałów przygotowawczych oraz ich wykorzystanie nie tylko do nauki języka, ale też integracji i kontynuowania edukacji w polskim systemie.

2. REKOMENDACJE

W oparciu o wyniki przeprowadzonego badania można sformułować szereg zaleceń mających na celu wspieranie **różnych podmiotów** polskiego systemu oświaty.

WSPARCIE PROCESU NOSTRYFIKACJI DYPLOMÓW W SEKTORZE EDUKACJI

Adresat rekomendacji – Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej (NAWA):

- Stworzenie ujednoliconego **przewodnika tłumaczeniowego** dla różnych nazw własnych dziedzin, kierunków i dyscyplin naukowych. W przypadku zawodów regulowanych niezbędna będzie przy tym współpraca z ministerstwami właściwymi dla danego zawodu (np. nauczyciela, logopedy, psychologa).
- Przygotowanie przewodnika dla wnioskodawców informującego gdzie się zgłosić ws. nostryfikacji, jaki jest przebieg procedur, ich koszt i czas trwania, a także możliwości uzyskania **dofinansowania z urzędu pracy** lub zwolnienia z opłaty przez uczelnię. Informacje na ten temat znajdujące się na stronie NAWA warto przełożyć na język wskazówek, które krok po kroku przeprowadzą wnioskodawców przez proces nostryfikacji.
- Umieszczenie przetłumaczonych na język ukraiński informacji nt. nostryfikacji i **zawodów regulowanych** (w przypadku oświaty: nauczyciel, psycholog, logopeda) na głównej stronie NAWA z odnośnikiem do bardziej szczegółowych treści (<https://nawa.gov.pl/uznawalnosc/podjecie-pracy-w-polsce/zawody-regulowane>).
- Kontynuowanie przez NAWA **szkoleń nt. nostryfikacji dla uczelni i wnioskodawców**, a także badanie ich dalszych potrzeb szkoleniowych.

Adresat rekomendacji – Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW):

- Powołanie **zespołu ds. nostryfikacji** przy MNiSW, który będzie wspierał uczelnie, promował dobre praktyki i współpracował z poszczególnymi resortami. Organizowanie przez MNiSW spotkań sieciujących, które umożliwią **wymianę doświadczeń** pomiędzy uczelniami, np. w zakresie różnych podejść do **oceny zgodności dyplomów** (ogólna vs szczegółowa analiza różnic programowych). Niezbędne jest opracowanie **wytycznych** w tym zakresie, zwłaszcza w odniesieniu do przedmiotów humanistycznych, w przypadku których łatwiej o odmienne interpretacje różnic.
- Sfinansowanie **wzmocnienia kadrowego** zespołu NAWA w celu zatrudnienia osób, które będą się zajmować udzielaniem informacji nt. procesu nostryfikacji. Środki te mogą pochodzić np. z funduszy Unii Europejskiej.

Adresat rekomendacji – uczelnie prowadzące proces nostryfikacji:

- Wprowadzenie **etapu wstępnej oceny** składanych wniosków, co pozwoli jak najwcześniej zidentyfikować potencjalne trudności w nostryfikacji. Działania te mogą być realizowane np. w formie check-listy dla wnioskodawców, przez wyznaczone osoby z uczelni niewchodzące w skład komisji.
- Powoływanie **stałych komisji uczelnianych** zajmujących się nostryfikacją w celu poprawy wydajności i tempa prowadzonych prac. Członkowie komisji powinni otrzymywać wynagrodzenie za swoją pracę, ponieważ nie ma ona przełożenia na awans zawodowy.

- Opracowanie **klauzul dot. przepisów RODO** w odniesieniu do przechowywania aktów urodzenia i świadectw ślubu. Obecnie ta kwestia jest odmiennie traktowana przez różne uczelnie (niektóre nie przechowują takich dokumentów, zaś inne robią to na mocy wewnętrznych przepisów, dlatego niezbędne są regulacje systemowe).
- Wprowadzenie **elektronicznej wersji** formularzy kontaktowych, dzięki czemu będzie można uniknąć pomyłek wynikających z nieczytelnego odręcznego zapisania adresów e-mail i numerów telefonów.
- Kierowanie wnioskodawców, którzy chcą uzyskać więcej informacji na temat zawodu nauczyciela do kuratoriów oświaty.

Adresat rekomendacji – NGO wspierające zatrudnianie osób z Ukrainy w polskich placówkach oświatowych:

- **Kontynuowanie projektów**, które mają na celu wspieranie osób z Ukrainy w procesie nostryfikacji (np. w przedkładaniu uczelniom kompletnej i czytelnej dokumentacji).

WSPARCIE ZATRUDNIENIA ASYSTENTEK MIĘDZYKULTUROWYCH I NAUCZYCIELEK Z UKRAINY

Adresat rekomendacji – Ministerstwo Edukacji Narodowej (MEN):

- Stworzenie ścieżek **kształcenia uzupełniającego/pomostowego** i zobowiązanie ukraińskich pracowników do **uzupełnienia kwalifikacji** w uzgodnionym terminie, w trakcie zatrudnienia. Kształcenie to powinno mieć **charakter hybrydowy**, który umożliwi godzenie nauki z obowiązkami zawodowymi.
- Wprowadzenie przepisów, na mocy których będzie można **uznać staż pracy i doświadczenie zawodowe** ukraińskich nauczycielek w procesie nostryfikacji. Liczne **braki kadrowe** i rosnąca liczba

nauczycieli w wieku emerytalnym składają do **większej otwartości** w zatrudnianiu wykwalifikowanych osób z Ukrainy (nauczycieli, psychologów szkolnych, logopedów), którym należy **udrożnić ścieżkę zatrudnienia**.

- Opracowanie **wytycznych dla kuratoriów oświaty** w zakresie zawodu nauczyciela przez Departament Kształcenia Ogólnego.

Adresat rekomendacji – organy prowadzące placówki oświatowe:

- Większe rozpowszechnienie informacji o **wakatach w placówkach oświatowych**. Informacje te powinny być jak najszerszej dostępne, również poza kuratoriami oświaty. Osoby z Ukrainy powinny się dowiedzieć, że mogą też **działać proaktywnie**, wysyłając swoje CV do placówek, w których chcą się zatrudnić.
- Napiętnowanie stosowania przy rekrutacji pracowników szkół **praktyk dyskryminacyjnych**, takich jak wymaganie polskiego obywatelstwa, co jest niezgodne z prawem.
- Tworzenie przez organy prowadzące i urzędy pracy **baz danych** wykwalifikowanych asystentek międzykulturowych oraz ukraińskich nauczycielek ułatwi szkołom ich zatrudnianie. Brakuje szczególnie nauczycieli języków obcych i przedmiotów ścisłych (matematyki, fizyki, informatyki), zaś w szkołach branżowych również **przedmiotów zawodowych**. Do obsadzenia są wakaty nauczycieli **organizujących kształcenie, psychologów szkolnych oraz logopedów**.
- Przygotowanie materiałów online nt. **procedur zatrudniania** osób z Ukrainy, np. wnioskowania o finansowanie stanowiska asystentki międzykulturowej, weryfikacji niekaralności itp.
- Uświadomienie dyrektorom placówek, że nie należy zwlekać z zatrudnieniem asystentki międzykulturowej do czasu zebrania się większej grupy ukraińskich uczniów i uczennic, ponieważ nawet **obecność kilkorga dzieci** może wymagać takiego wsparcia.

- Zatrudnianie asystentek międzykulturowych w **bursach i internatach**.
- Ograniczenie pracy asystentek międzykulturowych do 6 godzin dziennie. Obecnie osoby te pracują 40 godzin tygodniowo i nie mają takich przywilejów urlopowych jak pedagodzy, choć ich praca jest **bardzo obciążająca psychicznie**.
- **Zapewnienie trwałości zatrudnienia** asystentkom międzykulturowym i nauczycielom z Ukrainy poprzez zawieranie umów o pracę.
- Zatrudnianie specjalistów z Ukrainy, którzy zajmują się nauczaniem **języka polskiego jako obcego** i jednocześnie mogą pełnić rolę asystentek międzykulturowych. Mogą to być osoby, które zaczynają ścieżkę kariery od nauczania języka polskiego bądź posiadają różne specjalizacje i dopiero się go uczą (jeśli np. są na poziomie średniozaawansowanym, to mogą uczyć osoby początkujące).
- Zapewnienie bezpłatnych lekcji **języka polskiego jako obcego** w formie **sprofilowanych** kursów doskonalących w zakresie nauczanego przedmiotu oraz komunikacji z uczniami i rodzicami. Po odpowiednim przygotowaniu asystentki międzykulturowe i nauczyciele mogą uczyć **języka polskiego jako obcego**, a w międzyczasie zdobywać kwalifikacje w kierunku przedmiotu, który prowadzili wcześniej w Ukrainie.
- Zapewnienie **wsparcia metodycznego** oraz kursów **języka zawodowego** przyszłym **nauczycielom szkół branżowych**, którzy przygotowują się do nauczania specyficznych przedmiotów. **Nauczyciele zawodu** z Ukrainy są bardzo potrzebni w tych placówkach ze względu na dużą liczbę ukraińskich uczniów oraz dostępnych wakatów, zwłaszcza dla logistyków, informatyków, mechatroników oraz osób z branży budowlanej.
- Wytyczenie **ścieżki rozwoju zawodowego asystentek międzykulturowych i nauczycieli z Ukrainy**.
- Zachęcanie Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych do zatrudniania **psychologów z Ukrainy**. Konieczne jest zapewnienie równego dostępu do pomocy psycho-

logicznej zarówno dzieciom polskim, jak i ukraińskim, dzięki czemu łatwiej im będzie skorzystać z tego rodzaju wsparcia bez obawy o stygmatyzację.

- Rekomendowanie dyrekcjom placówek oświatowych udziału w szkoleniach nt. **zarządzania różnorodnością** oraz pracy w **środowisku międzykulturowym**.

Adresat rekomendacji – dyrekcje placówek oświatowych:

- Zadbanie o **dobre przygotowanie** ukraińskich pracowników do pracy poprzez przygotowanie **pakietu powitalnego** z informacjami nt. polskiego systemu oświaty, formalności, wymogów itp.
- Przygotowanie całej **społeczności szkolnej**, w tym personelu, uczniów i rodziców, na przyjęcie ukraińskich nauczycieli i asystentek międzykulturowych. Pomocne będą w tym różne **szkolenia i warsztaty antydyskryminacyjne** oraz prowadzenie **aktywnych działań integracyjnych**. Konieczne jest wyposażenie wszystkich pracowników placówki w kompetencje ułatwiające pracę w **środowisku wielokulturowym**.
- Tworzenie **kultury organizacyjnej**, która sprzyja włączeniu ukraińskich pracowników, np. poprzez zapewnienie przychylnej atmosfery w szkole, dbanie o dobre relacje pozbawione uprzedzeń, łagodzenie konfliktów, pomoc w załatwianiu formalności.
- Zapewnienie różnych form wsparcia asystentek międzykulturowych i nauczycielek np. **koleżeńskiego** (peer-to-peer), **supervizji, mentoringu**. Zadbanie o dobrostan tych osób powinno także obejmować ściśle określenie **zakresu ich obowiązków**.
- Zapewnienie **wydzielonego miejsca pracy** dla asystentek międzykulturowych, które posłuży do indywidualnych spotkań z rodzicami i uczniami. Asystentki powinny też mieć **dostęp do pokoju nauczycielskiego i dziennika elektronicznego** (np. Librusa) oraz być traktowane jak pełnoprawny personel.
- Zapewnienie asystentkom międzykultu-

rowym możliwości bezpłatnego doskonalenia, np. w formie szkoleń i kursów prowadzonych przez Ośrodki Doskonalenia Nauczycieli i biblioteki pedagogiczne.

Adresat rekomendacji – organizacje zrzeszające asystentki międzykulturowe:

- Upowszechnianie przez stowarzyszenia asystentek międzykulturowych wypracowanych **materiałów i dobrych praktyk** (np.

Standardów Pracy, Kodeksu Etycznego) w celu ujednolicenia ich podejścia do pracy w różnych placówkach, a także **sieciowanie organizacji** zajmujących się edukacją międzykulturową.

- Tworzenie **sieci współpracy ukraińskich pracowników** oraz ścisła współpraca z **NGO** wspierającymi wielokulturowość w miejscu pracy.

Uczniowie z Ukrainy podczas lekcji
w Centrum Edukacji w Warszawie

3. INFORMACJE O BADANIU

W raporcie zaprezentowano wyniki badania, które zostało zrealizowane na zlecenie Fundacji Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej (PCPM) oraz Japan International Cooperation Agency (JICA) w okresie luty-marzec 2025 r. **Ogólnym celem badania** było opracowanie strategii działań, które

będą wspierać integrację uczniów i uczennic z Ukrainy poprzez wykorzystanie potencjału ukraińskich nauczycielek w polskim systemie edukacji w celu zmniejszenia obciążeń szkół. W poniższej tabeli znajdują się cele szczegółowe i odpowiadające im pytania badawcze.

Szczegółowe cele badania	Pytania badawcze
Zebranie doświadczeń i rekomendacji dotyczących procesu nostryfikacji oraz uznawania dyplomów nauczycieli/ek z Ukrainy Wsparcie działań na rzecz ułatwienia tej grupie zawodowej nostryfikacji i uznawania dyplomów	1. Jak przebiega proces nostryfikacji oraz uznawania dyplomów nauczycieli/ek z Ukrainy, które chcą się zatrudnić w polskich szkołach? 1.1. Czy w tym procesie pojawiają się jakieś trudności, a jeśli tak, to na czym one polegają? 1.2. Czy i w jaki sposób należy te procesy usprawnić/wesprzeć/ułatwić? Jakie zasoby (szeroko rozumiane) mogą w tym być pomocne?
Identyfikacja wyzwań, na które może odpowiedzieć zwiększenie zatrudnienia ukraińskich nauczycieli/ek w polskich szkołach	2. Jakie są potrzeby polskich szkół w zakresie zatrudniania nauczycieli/lek z Ukrainy? 2.1. Czy i w jaki sposób można wykorzystać potencjał ukraińskich nauczycieli/ek w polskim systemie edukacji? 2.2. Czy zwiększenie zatrudnienia ukraińskich nauczycieli/ek w polskich szkołach może odpowiedzieć na wyzwania przed którymi stoją te placówki? Jakie warunki musiałyby być spełnione, aby było to możliwe? 2.3. W jakim stopniu szkoły są gotowe do zatrudnienia tych osób? Jakie czynniki mogą utrudniać a jakie ułatwiać ich zatrudnienie?
Zebranie informacji nt. potrzeb edukacyjnych, procesu adaptacji oraz integracji dzieci-uchodźców w polskich szkołach	3. Czy dzieci uchodźcze z Ukrainy mają specyficzne potrzeby, a jeśli tak, to jakie? 3.1. Jak przebiegają procesy adaptacji oraz integracji tych dzieci w polskich szkołach? Jakie czynniki mają wpływ na te procesy? 3.2. Z jakimi trudnościami borykają się w polskich szkołach dzieci z Ukrainy? 3.3. W jaki sposób można wesprzeć integrację dzieci uchodźczych z Ukrainy oraz zmniejszyć obciążenie lokalnych szkół?

METODY BADAWCZE

Badanie miało **charakter triangulacyjny** – oprócz przeglądu dotychczas opracowanych raportów nt. integracji dzieci uchodźczych z Ukrainy w polskich szkołach wykorzystano także wywiady indywidualne i grupowe oraz ankietę internetową.

Zrealizowano łącznie **10 zdalnych wywiadów** z udziałem 36 osób reprezentujących:

- Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Narodową Agencję Wymiany Akademickiej, Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, Instytut Badań Edukacyjnych, Ośrodek Rozwoju Edukacji,
- uczelnie wyższe zajmujące się nostryfikacją dyplomów osób z Ukrainy (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Dolnośląski oraz Uniwersytet Śląski w Katowicach),
- Związek Nauczycielstwa Polskiego oraz Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli,
- Biuro Edukacji Urzędu Miasta st. Warszawy oraz Wydział Oświaty i Wychowania Urzędu Miasta Lublin,
- organizacje pozarządowe (Centrum Edukacji Obywatelskiej, Fundację na rzecz Różnorodności Społecznej, EMIC, PCPM),
- szkoły podstawowe i ponadpodstawowe z dużym udziałem dzieci uchodźczych lub z prouchodźczym programem (osoby z kadry kierowniczej oraz osoby z Ukrainy mające doświadczenie w pracy w polskich szkołach).

Nauczycielki uczące w Centrum Edukacji to uchodźczynie, które uciekły przed rosyjską agresją

PRÓBA BADAWCZA

Ankieta internetowa została wypełniona przez 150 osób (116 polskojęzycznych i 34 ukraińskojęzyczne) zatrudnionych w 72 polskich szkołach, które wcześniej współpracowały z PCPM. Choć badana próba miała charakter **ogólnopolski, nie była reprezentatywna**, w związku z czym uzyskane wyniki nie mogą być generalizowane i odnoszą się wyłącznie do placówek, które wzięły udział w badaniu. Niemniej jednak sformułowane wnioski pokazują zjawiska, które mogą być obecne także w innych placówkach oświatowych.

Większość respondentów(-ek) z Polski zajmuje stanowisko **dyrektora szkoły lub jego zastępcy** (60%), a ponad połowa osób z Ukrainy pracuje jako **asystentka międzykulturowa¹ / pomoc nauczyciela** (53%). Stanowisko pedagogiczne zajmuje² 26% osób z Ukrainy i 11% z Polski, a funkcję nauczyciela przedmiotu pełni kolejno 18% i 10% badanych.

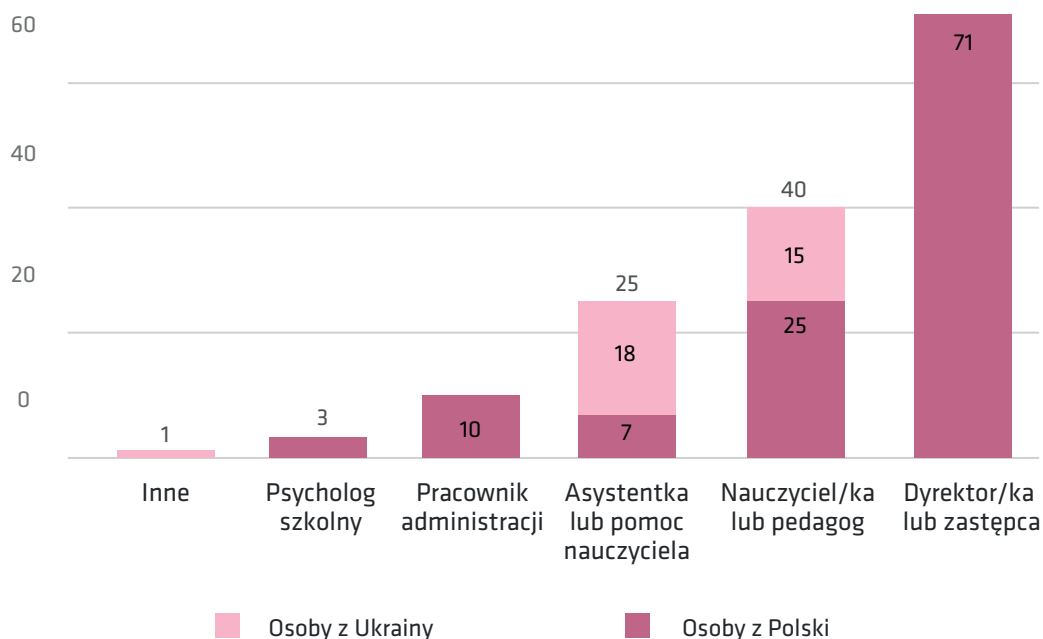

¹ W raporcie stosowane są formy gramatyczne rodzaju żeńskiego w odniesieniu do asystentek międzykulturowych oraz nauczycielek z Ukrainy. Zastosowanie form żeńskich służy odzwierciedleniu rzeczywistej reprezentacji płci w analizowanej populacji, w której przeważającą większość osób uchodźczych z Ukrainy stanowią kobiety, co potwierdza też struktura zatrudnienia w placówkach oświatowych.

² Stanowisko pedagoga szkolnego lub specjalnego, nauczyciela lub wychowawcy świetlicy, terapeuty integracji sensorycznej, terapeuty pedagoga, nauczyciela rewalidacji lub współorganizującego kształcenie specjalne.

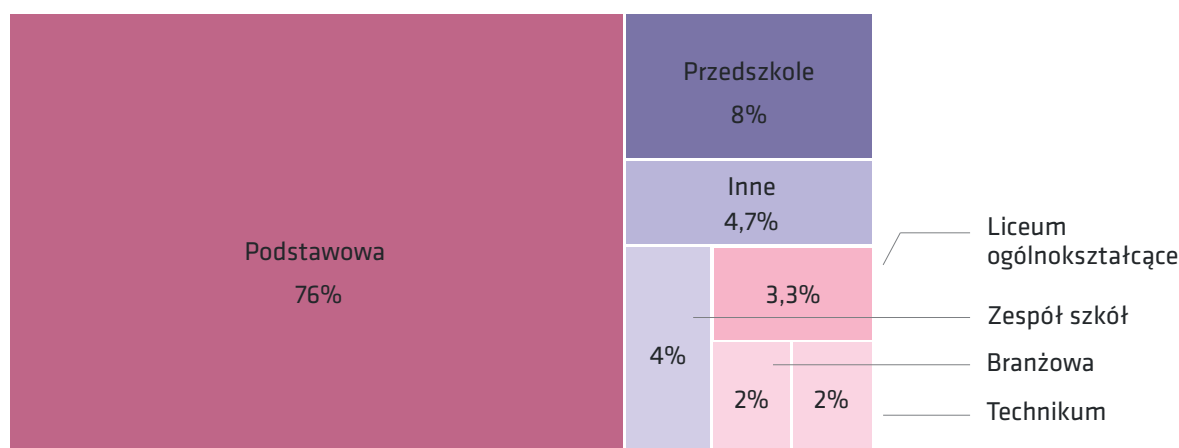

Pełniona funkcja w placówce oświatowej

Większość osób, które wypełniły ankietę, pracuje w **szkołach podstawowych** (76%); w przypadku osób pochodzących z Ukrainy odsetek ten był jeszcze wyższy (97%)³.

Typ placówki oświatowej

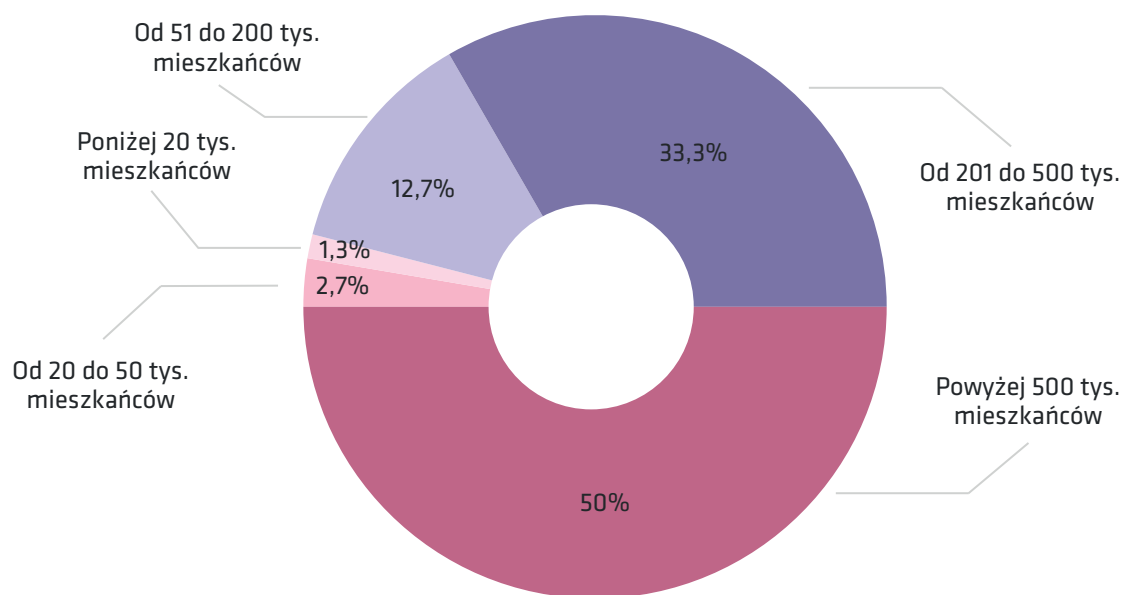

Połowa badanych szkół znajduje się w **największych aglomeracjach miejskich** liczących powyżej 500 tys. mieszkańców (50%), a co trzecia w **dużych miastach** liczących od 201 do 500 tys. mieszkańców.

³ Żadna z analizowanych różnic pomiędzy krajem pochodzenia respondentów/ek, typem i wielkością szkół, miejscem ich lokalizacji, ani liczbą ukraińskich uczniów nie była istotna statystycznie.

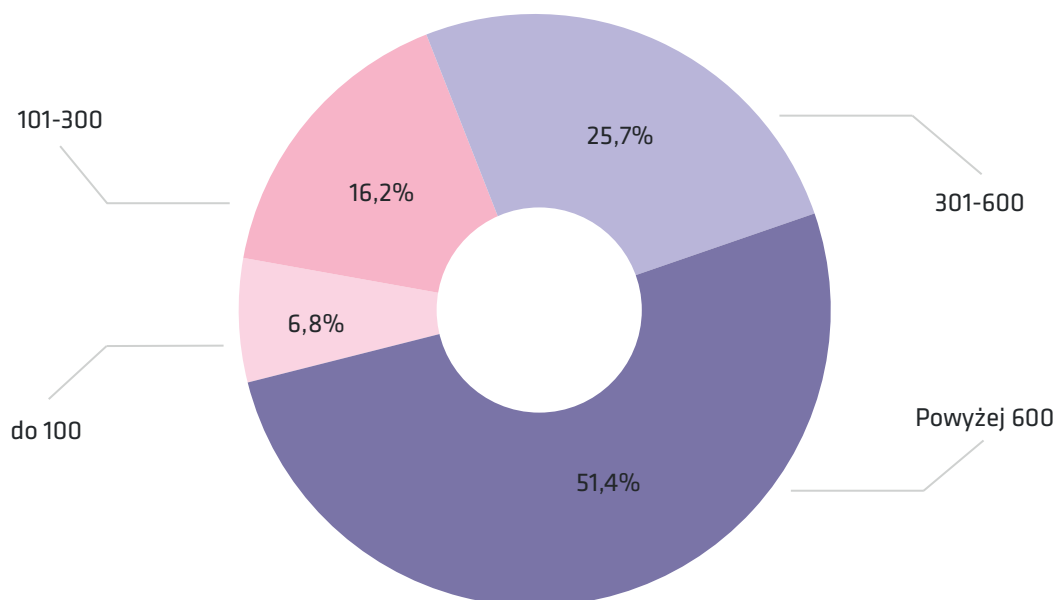

Wielkość miejscowości

Połowa placówek liczy **przeszło 600 uczniów i uczennic** (51%), a co czwarta od 301 do 600 dzieci.

Łączna liczba uczniów i uczennic

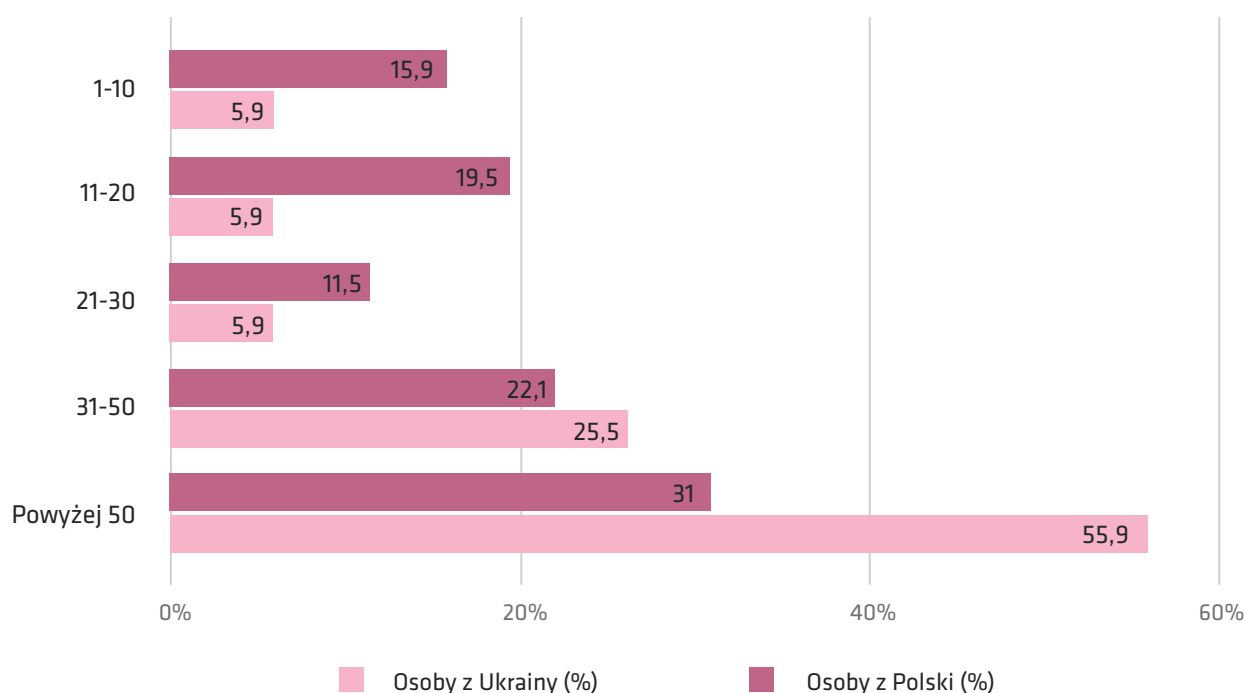

Do ogromnej większości szkół, w których pracują osoby z Ukrainy, uczęszcza powyżej 31 ukraińskich uczniów i uczennic (82%), w tym do ponad połowy więcej niż 50 (56%). Respondenci(-tki) z Polski pracują w szkołach,

w których liczba tych uczniów jest mniej zróżnicowana – prawie co trzecia liczy więcej niż 50 ukraińskich dzieci, a ponad co piąta od 31 do 50.

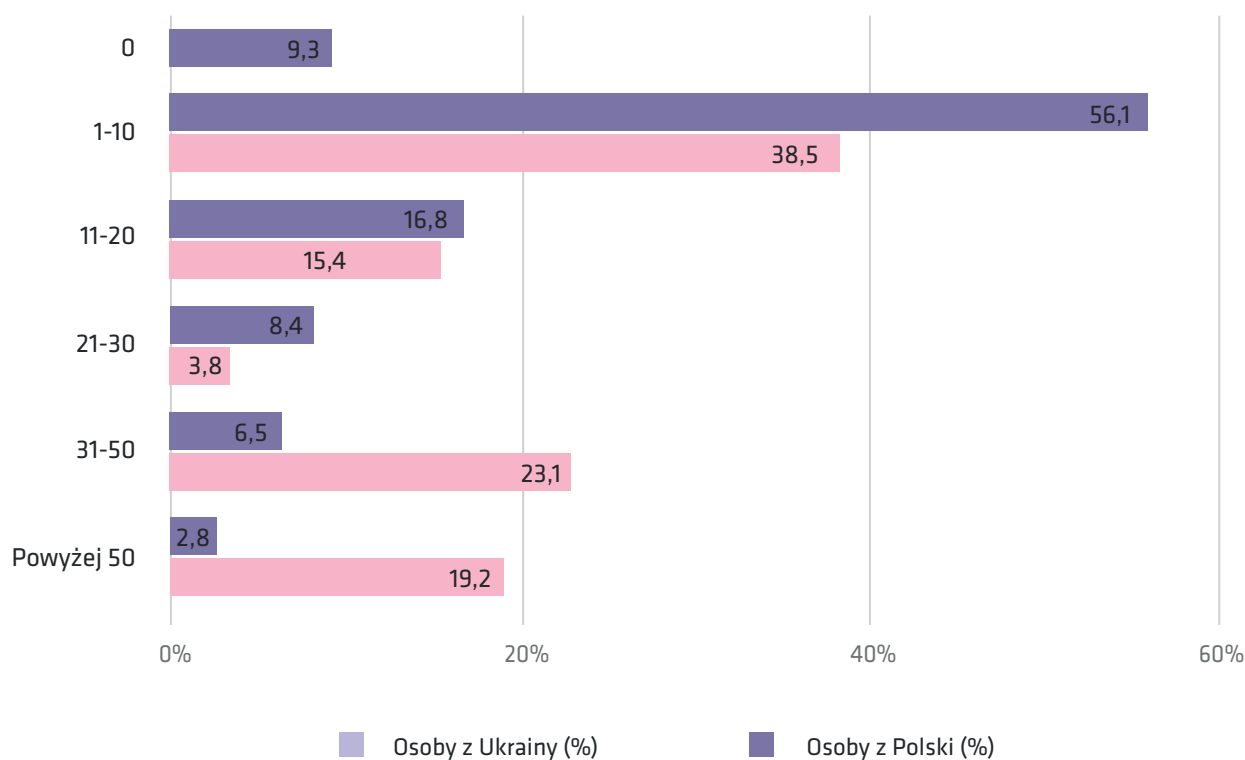
Liczba dzieci z Ukrainy

W roku szkolnym 2024/2025 do badanych szkół dołączyło najczęściej **od 1 do 10 uczniów i uczennic z Ukrainy**. Najwięcej badanych z Polski (73%) wskazało na 1-20

nowoprzyjętych ukraińskich uczniów i uczennic. Odpowiedzi osób z Ukrainy były bardziej rozproszone - 42% wskazało ponad 31 nowych uczniów.

Liczba ukraińskich dzieci, które dołączyły we wrześniu 2024

4. MOŻLIWOŚĆ ZATRUDNIANIA W PLACÓWKACH OŚWIATOWYCH PRACOWNIKÓW Z UKRAINY

Kluczem do zatrudniania w polskich szkołach nauczycielek z Ukrainy, którzy mogliby odpowiedzieć na wiele problemów systemu oświaty związanych z integracją ukraińskich uczniów oraz rosnącą liczbą wakatów, jest **uznanie kwalifikacji zawodowych**. Przed 1989 r. w bloku państw socjalistycznych uznawalność dyplomów była automatyczna na mocy umów zawartych pomiędzy poszczególnymi krajami. W przypadku Ukrainy przestały one obowiązywać **19.06.2006 r.**, dlatego data ta stanowi cezurę w potwierdzaniu kwalifikacji. W zależności od terminu wydania dyplomu ukończenia studiów wyższych procedura polega na jego **uznawaniu bądź nostryfikacji**:

- Dyplomy wydane przed 20.06.2006 r. są **uznawane automatycznie** przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej (NAWA), o ile mają swoje odpowiedniki w polskim systemie kształcenia wyższego. Procedura ta jest bezpłatna i trwa maksymalnie 60 dni⁴.
- Dyplomy wydane po 19.06.2006 r. są poddawane **nostryfikacji** przez komisje powoływane na uczelniach, które posiadają odpowiednie uprawnienia. Procedura ta jest odpłatna i trwa do 90 dni. Komisje oceniają zgodność programu nauczania na danym kierunku w obu krajach. Jeśli programy te pokrywają się w wystarczającym stopniu, to wykształcenie uznawane jest za **równoważne**.

Zakres prac komisji nie obejmuje sprawdzania **znajomości języka polskiego**, choć taki wymóg zawarty jest w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego nt. standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela⁵. Weryfi-

kacja kompetencji językowych wnioskodawcy jest możliwa jedynie w przypadku konieczności **zdawania egzaminów** z danych przedmiotów.

4.1. CZYNNIKI UTRUDNIAJĄCE NOSTRYFIKACJĘ UKRAIŃSKICH DYPLOMÓW

Podczas wywiadów z przedstawicielami uczelni zidentyfikowano wiele barier o charakterze merytorycznym oraz administracyjnym, które mogą wydłużać i komplikować proces nostryfikacji.

BARIERY MERYTORYCZNE

Różnice pomiędzy systemami kształcenia wyższego i uregulowania prawne zawodów

Nostryfikacja niektórych dyplomów jest niemożliwa z powodu zbyt dużych różnic programowych. Ponadto nauczyciel, psycholog oraz logopeda są w Polsce zawodami regulowanymi przepisami prawa. Zatrudnienie na stanowisku nauczyciela wymaga przygotowania zarówno przedmiotowego (np. filologicznego), jak i pedagogicznego, podczas gdy w Ukrainie to drugie nie jest konieczne. Ukończenie studiów pedagogicznych uprawnia w Ukrainie do bycia nauczycielem języka obcego oraz pedagogiem szkolnym, zaś polskie komisje pedagogiczne nie uznają połączonych kwalifikacji i kierują te dyplomy do wydziałów filologicznych.

⁴ <https://nawa.gov.pl/uznawalnosc/wydawanie-informacji-o-zagranicznych-dyplomach>

⁵ <https://www.gov.pl/web/nauka/informacja-w-sprawie-standardow-ksztalcenia-przygotowujacego-do-wykonywania-zawodow>

W Polsce psycholog i pedagog specjalny muszą ukończyć 5-letnie studia jednolite, natomiast w systemie ukraińskim są to studia dwustopniowe, więc licencjat lub samo magisterium uprawniają do wykonywania tych zawodów. Ponadto w Ukrainie do uzyskania dyplomu z tzw. psychologii stosowanej wystarczają roczne lub półtoraroczne studia w ramach zmiany kwalifikacji nie tylko z pokrewnych kierunków, ale też z kierunków inżynierskich. Studia z pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej (kl. I-III) uprawniają w Polsce do pracy w obu tych zawodach, a w Ukrainie są rozdzielone, dlatego wymagane jest zdanie brakujących egzaminów. Dyplom logopedy nie jest nostryfikowany, ponieważ ten kierunek wiąże się z polonistyką. Ukraińska nauczycielka może mieć uprawnienia do nauczania kilku przedmiotów, być jednocześnie psycholożką i pedagogiem, co znacznie utrudnia proces nostryfikacji.

Różnice programowe skutkujące uznaniem niższego poziomu wykształcenia

Wiele ukraińskich nauczycielek posiada wykształcenie średnie bądź ukończone 2-letnie studia niepotwierdzające uzyskania licencjatu, który w Polsce jest minimalnym wymogiem zatrudnienia w szkole. Programy kształcenia w naukach ścisłych i przyrodniczych na ogół się pokrywają, a przypadki negatywnej nostryfikacji najczęściej dotyczą przedmiotów humanistycznych. Uznany przez polskie uczelnie poziom wykształcenia może być zaniżony do licencjatu w stosunku do uzyskanego w Ukrainie tytułu magistra z powodu zbyt małego wymiaru godzinowego zajęć.

Uznanie doświadczenia zawodowego

Osoby z Ukrainy posiadające wieloletni staż pracy w szkole zaczynają w polskim systemie oświaty karierę od nowa, ponieważ ich doświadczenie zawodowe nie jest uznawane i otrzymują zarobki początkującego nauczyciela. Jednocześnie w Ukrainie wymagana jest znacznie dłuższa praktyka zawodowa, która jest liczona w tygodniach, a nie w godzinach, jak w Polsce. Niektóre uczelnie wymagają odbycia praktyk zawodowych w celu uzyska-

nia nostryfikacji pomimo ich wykazania na ukraińskim dyplomie.

Niejednolite podejście uczelni do nostryfikacji

Proces nostryfikacji nie był do tej pory silnie koordynowany, dlatego uczelnie stosują różne rozwiązania, np. niektóre oceniają ogólną zgodność dyplomów, a inne szczegółowo analizują różnice programowe. Dlatego dyplom odrzucony przez jedną uczelnię może uzyskać nostryfikację innej, szczególnie gdy mają one zróżnicowane programy kształcenia.

BARIERY ADMINISTRACYJNE

Nieprawidłowości w tłumaczeniach dyplomów

Osoby ubiegające się o nostryfikację mogą samodzielnie tłumaczyć treść dyplomów na język polski. Zgodnie z obowiązującymi przepisami uczelnie mogą **wymagać tłumaczeń poświadczonych** przez tłumacza przysięgłego, dzięki czemu nie musiałyby szczegółowo weryfikować złożonych dokumentów⁶. W praktyce dyplomy są najczęściej tłumaczone przy użyciu **automatycznych translatorów** lub przez **pracowników urzędów pracy**, którzy nie posiadają uprawnień tłumacza przysięgłego. Zdarza się, że nawet poświadczane tłumaczenia dyplomów są **obarczone błędami**, które dotyczą np. nazw uczelni czy ukończonych kierunków studiów. Dyplomy filologii ukraińskiej, białoruskiej czy rosyjskiej, które są najczęściej nostryfikowane, analizują komisje znające te języki. Natomiast dyplomy z anglistyki, germanistyki czy romanistyki są przekazywane wydziałom, których pracownicy często nie są w stanie zweryfikować poprawności tłumaczeń. Dodatkowym źródłem nieścisłości jest tłumaczenie tytułu „bakaławra” jako „licencjatu” (choć w Polsce trwa on 3 lata, zaś w Ukrainie 4), a także rozróżnienie stopnia „specjalisty” i „magistra”, które nie mają jednoznacznych odpowiedników w polskim systemie szkolnictwa wyższego⁷.

⁶ Uczelnie mogą tego zażądać jedynie w uzasadnionych przypadkach.

⁷ Praktyczny przewodnik po uznawalności wykształcenia – Ukraina (2022). https://nawa.gov.pl/images/users/623/Ukraina_3.pdf

Brak znajomości procedur przez wnioskodawców

Ukraińskie nauczycielki często nie wiedzą, gdzie się zgłosić w celu potwierdzenia posiadanych kwalifikacji, ani nie znają procedur w tym zakresie (uznawania vs nostryfikacji dyplomów). Dużym ułatwieniem dla uczelni były projekty PCPM, Unbreakable Ukraine i CARE Polska, które wspierały osoby z Ukrainy w tym zakresie, dzięki czemu składana przez nie dokumentacja najczęściej była kompletna i dobrze przygotowana.

Wysoki koszt nostryfikacji

Koszty nostryfikacji dyplomu są **zróżnicowane** i wahają się w zależności od danej uczelni od 3.200 do 4.685 zł. Przepisy wskazują maksymalne opłaty⁸, które stanowią 50% pensji profesorskiej, jednak w szczególnych przypadkach wnioskodawca może się ubiegać o ich **obniżenie**. Nostryfikację można sfinansować nie tylko w ramach projektów NGO, ale też ze **środków urzędów pracy** lub dzięki **wsparciu szkół**, którym zależy na zatrudnieniu określonego pracownika.

Rosnąca liczba składanych wniosków

W bieżącym roku na dwóch uczelniach złożono ponad 100 wniosków o nostryfikację, zaś przed wybuchem wojny w Ukrainie było ich kilka rocznie. Liczba ta zaczęła **lawinowo rosnać** w ubiegłym roku, m.in. z powodu realizowania przez NGO projektów, które umożliwiają dofinansowanie nostryfikacji. Rosnący trend uznawania dyplomów jest także widoczny w NAWA, w której z roku na rok przybywa 50-60% wniosków składanych przez osoby planujące podjąć pracę lub kontynuować kształcenie w Polsce.

Pracochłonność procedur

Uczelnie nostryfikujące dyplomy są bardzo obciążone, zarówno z powodu prac merytorycznych, jak i procedur administracyjnych. Do uczelni wpływa **wiele zapytań od potencjalnych wnioskodawców**, z którymi na kolejnym etapie niezbędny jest **wielokrotny kontakt** ws. różnych formalności (np. wiele

osób nie jest świadomych różnic pomiędzy polskim i ukraińskim systemem kształcenia wyższego).

Braki i błędy w dokumentach

Działania wojenne w Ukrainie przyczyniają się do zniszczenia lub zagubienia dokumentacji, choć jej niekompletność może też wynikać z przeniesienia archiwów do innego miasta. Kolejnym utrudnieniem formalnym są **rozbieżności** dotyczące miejsca urodzenia czy nazwiska, np. podawane są nazwy większych miejscowości bądź nazwisko panieńskie. W takich przypadkach uczelnie wymagają oświadczenia podpisanego przez wnioskodawcę, które jednak nie wyklucza **ryzyka nadużyć**. Choć uczelnie wymagają okazania świadectwa ślubu, niektóre z nich nie przechowują tego dokumentu ze względu na przepisy RODO, zaś inne robią to na mocy wewnętrznych regulacji.

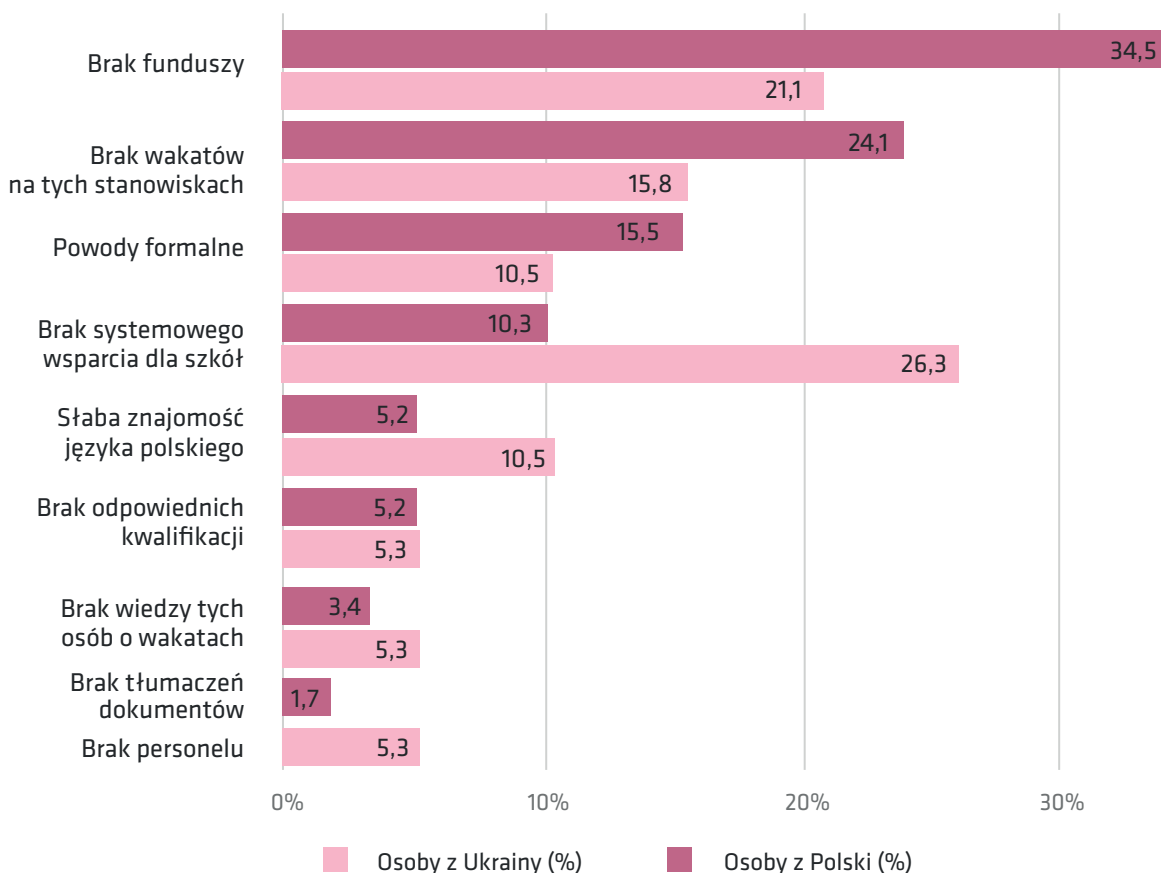
4.2. TRUDNOŚCI I BARIERY W ZATRUDNIANIU OSÓB Z UKRAINY W PLACÓWKACH OŚWIATOWYCH

Do przyczyn, które utrudniają zatrudnianie osób z Ukrainy, respondenci(-tki) zaliczyli(-ły) brak funduszy i wakatów oraz systemowego wsparcia, na co wskazało najwięcej osób z Ukrainy (26%). W dalszej kolejności wymieniano powody formalne, np. trudności w nostryfikacji lub uznaniu dyplomów (11% wskazań osób z Ukrainy i 16% z Polski). Słabą znajomość języka polskiego wskazało 11% osób z Ukrainy i 5% z Polski, a brak wiedzy o wakatach kolejno 5% i 3%.

⁸ MNiSW wysłało do uczelni pismo z prośbą o nie podwyższanie tych kwot.

Bariery w zatrudnieniu osób z Ukrainy

Osoby, z którymi przeprowadzono wywiady, wymieniły niektóre z ww. barier, ale wskazały też **inne przeszkody** w zatrudnianiu osób z Ukrainy:

Trudności formalne

Nie wszystkie szkoły mają **wystarczające informacje nt. możliwości i warunków zatrudniania** osób z Ukrainy, w tym np. sposobu weryfikowania ich niekaralności, honorowania posiadanych dyplomów oraz różnic w systemach kształcenia wyższego. Zdarza się, że dyrektorom łatwiej jest rozdzielić brakujący etat pomiędzy już zatrudnionych nauczycieli, niż poszukiwać pracowników z Ukrainy.

Bariera językowa

Polski zalicza się do **języków rzadkich i trudnych** do szybkiego opanowania. Ponadto

niewielu specjalistów zajmuje się nauczaniem jęz. polskiego jako obcego⁹, a od nauczyciela przedmiotowego czy psychologa wymaga się znacznej **biegłości językowej**.

Niskie zarobki

Wynagrodzenia w oświacie nie są zachęcające, a przy tym ukraińskie nauczycielki muszą poświęcać dużo więcej czasu na **przygotowanie do prowadzenia lekcji**, nie otrzymując za to rekompensaty finansowej. Na niskie wynagrodzenia ukraińskich pracowników wpływa uznanie **niższego poziomu wykształcenia** niż zdobyte w Ukrainie (z powodu różnic w systemach kształcenia) oraz konieczność **rozpoczynania kariery od początku** pomimo wcześniejszej wieloletniej pracy w szkole.

⁹ Kształcenie w tym zakresie prowadzi np. Uniwersytet Gdański, a ZNP we współpracy z UKSW przygotowały kurs dla nauczycieli jęz. polskiego jako drugiego.

Uprzedzenia / nieprzychylna postawa

Część polskich rodziców obawia się, że ich dzieci nabiorą niewłaściwego akcentu, jeśli języków obcych (gł. angielskiego) będą ich uczyć ukraińskie nauczycielki. Niektórzy dyrektorzy, spodziewając się nieżyczliwych **reakcji polskich uczniów i rodziców**, obawiają się zatrudniać nauczycieli z Ukrainy, żeby nie narażać ich na dyskomfort psychiczny. Inną barierą może być **niechętna postawa** dyrekcji lub osób z kadry pedagogicznej. Przykładem takich uprzedzeń jest informacja na portalu z ofertami pracy w oświacie wskazująca, że do rekrutacji (nie tylko na stanowiska nauczycielskie, ale też techniczne) mogą przystąpić wyłącznie osoby posiadające **polskie obywatelstwo**¹⁰.

Brak pewności siebie

Część ukraińskich nauczycielek, w tym osoby znające język polski, może wybierać zatrudnienie **poniżej swoich kwalifikacji** ze względu na brak pewności siebie, a także obawę o nieprzychylnie traktowanie (np. zarzuty, że zabierają komuś pracę, mówią po polsku z obcym akcentem). Osoby z Ukrainy, które chcą się zatrudnić w polskiej szkole, muszą pokonać wiele przeszkód i być zdolne do różnych wyrzeczeń.

Koszty emocjonalne

Ukraińscy pracownicy, którzy są zatrudniani w polskich placówkach, mogą potrzebować więcej czasu na aklimatyzację, ponieważ praca w oświacie jest **obciążająca psychicznie**. Asystentki międzykulturowe mogą nie być w odpowiedni sposób **włączane w społeczność szkolną**, np. nie biorą udziału w podejmowaniu decyzji dot. ukraińskich uczniów i uczennic pomimo doskonałej znajomości ich potrzeb oraz sytuacji życiowej.

Konieczność przeprowadzki

W niektórych rejonach Polski więcej wakatów w oświacie jest dostępnych w **dużych miastach**, z czym może się wiązać konieczność przeprowadzki oraz przeniesienia własnych dzieci do nowych placówek.

Brak odpowiednich warunków

Placówka może nie mieć możliwości zapewnienia asystentce międzykulturowej odpowiedniego miejsca pracy w postaci **wydzielonego pomieszczenia**, w którym można prowadzić indywidualne spotkania z uczniami i rodzicami.

Zbyt krótki czas trwania projektów wspierających zatrudnienie osób z Ukrainy

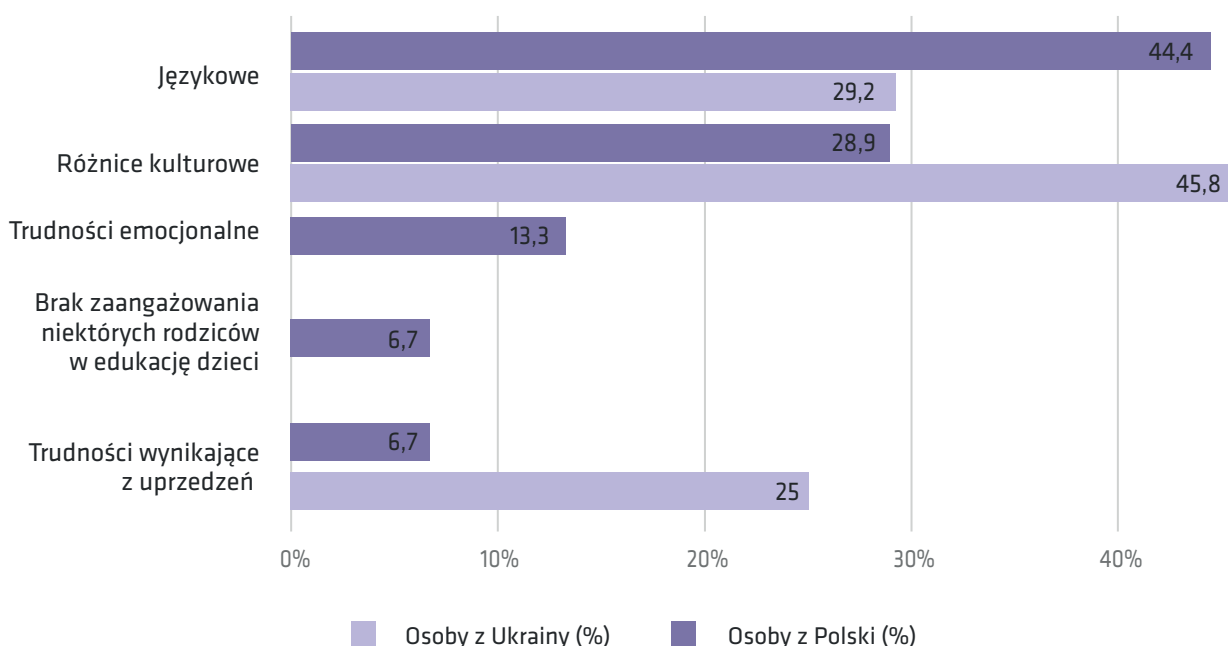
Zdobycie pracy w szkole np. przez ukraińskiego **pedagoga specjalnego** wymaga ukończenia w polskim systemie dwóch kierunków studiów podyplomowych, które trwają 18 miesięcy, zaś projekty, w ramach których można sfinansować doksztalcenie, są na ogół roczne.

Większość respondentów(-ek) **nie dostrzega barier we współpracy** polskiej kadry pedagogicznej z osobami z Ukrainy (66%), a tylko co piąta potwierdziła obecność takich przeszkód (21%). Do głównych barier należą **trudności językowe** (44% wskazań osób z Polski i 29% z Ukrainy) oraz różnice kulturowe (29% i 46%).

¹⁰Na portalu <https://ofertypracy.edu.pl/> znajduje się wiele ofert pracy z takim zastrzeżeniem, np. 12 w woj. śląskim, po 10 w woj. zachodniopomorskim i kujawsko-pomorskim, 3 w woj. wielkopolskim oraz po 2 w woj. małopolskim i mazowieckim (stan na dzień 18.04.2025 r.).

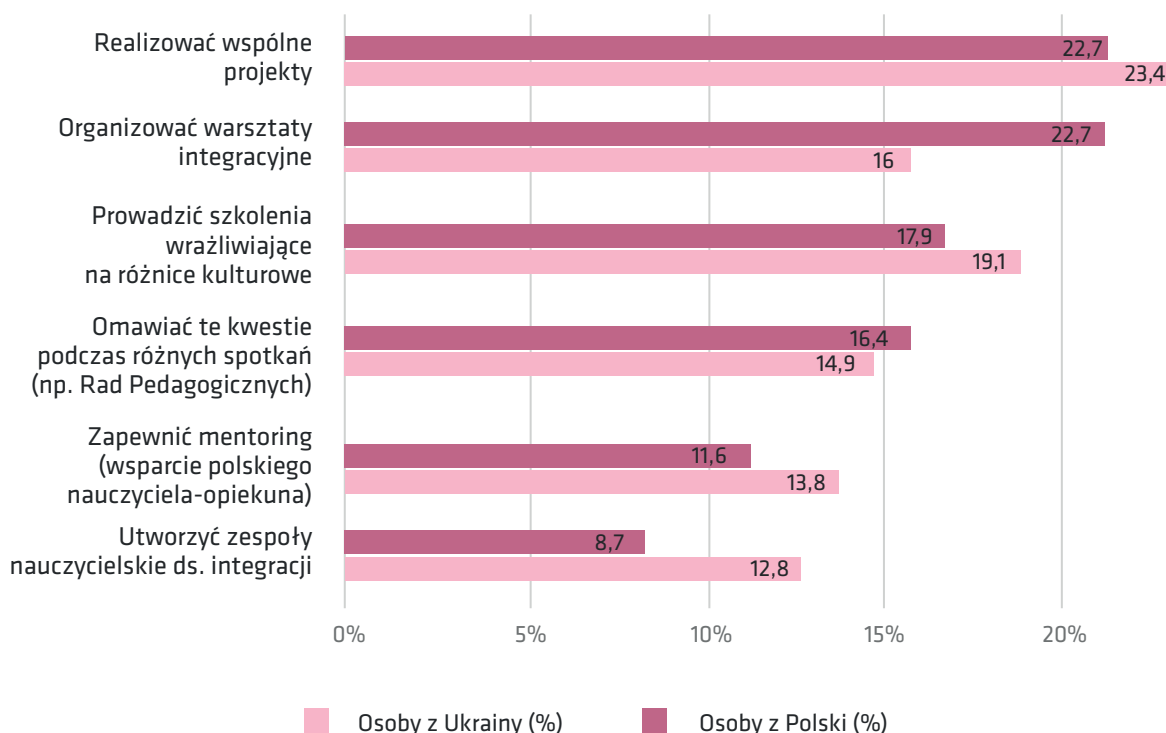
Bariery we współpracy polskiej kadry z osobami z Ukrainy

Więszemu otwarciu się polskiej kadry pedagogicznej na **współpracę z osobami z Ukrainy** mogą pomóc **wspólne projekty**, na które wskazały obie grupy respondentów(-ek)

(21–23%). Porównywalnym zainteresowaniem cieszyły się także warsztaty oraz szkolenia poświęcone tematyce międzykulturowej.

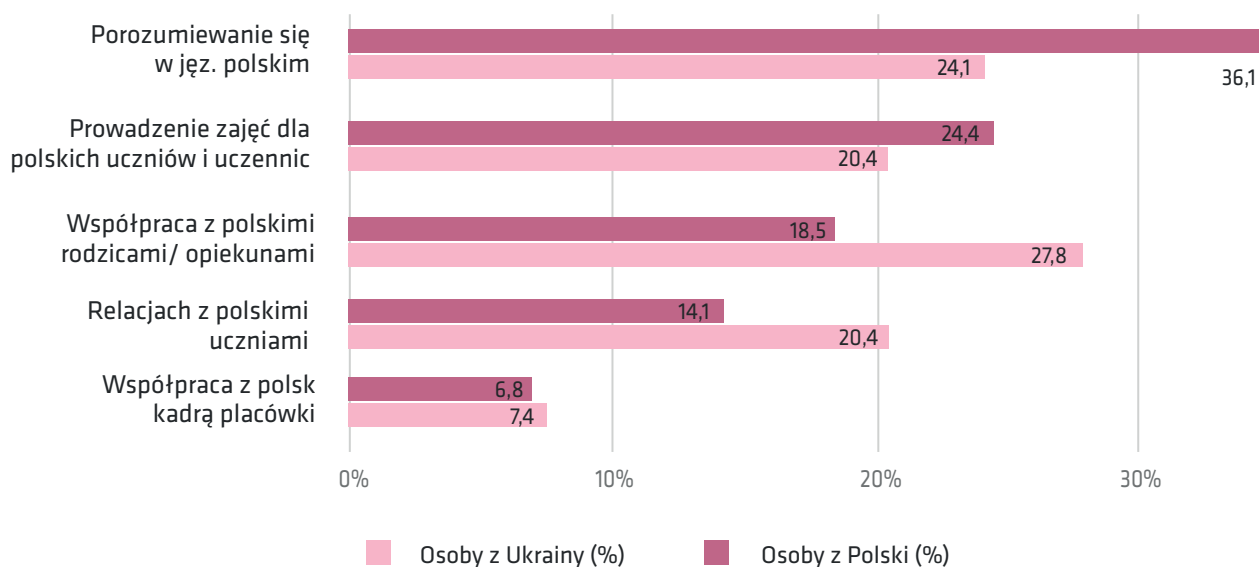
Co można zrobić, żeby kadra pedagogiczna była bardziej otwarta na współpracę z osobami z Ukrainy

Wśród trudności, które mogą wynikać z zatrudniania ukraińskich kadr, wymieniono **problemy w porozumiewaniu się** (36% wskazań osób z Polski i 24% z Ukrainy) i **prowadzeniu zajęć dla polskich uczniów** (24% i 20%). Dla osób z Ukrainy największym wyzwaniem jest **współpraca z polskimi rodzicami i opiekunami** (28%).

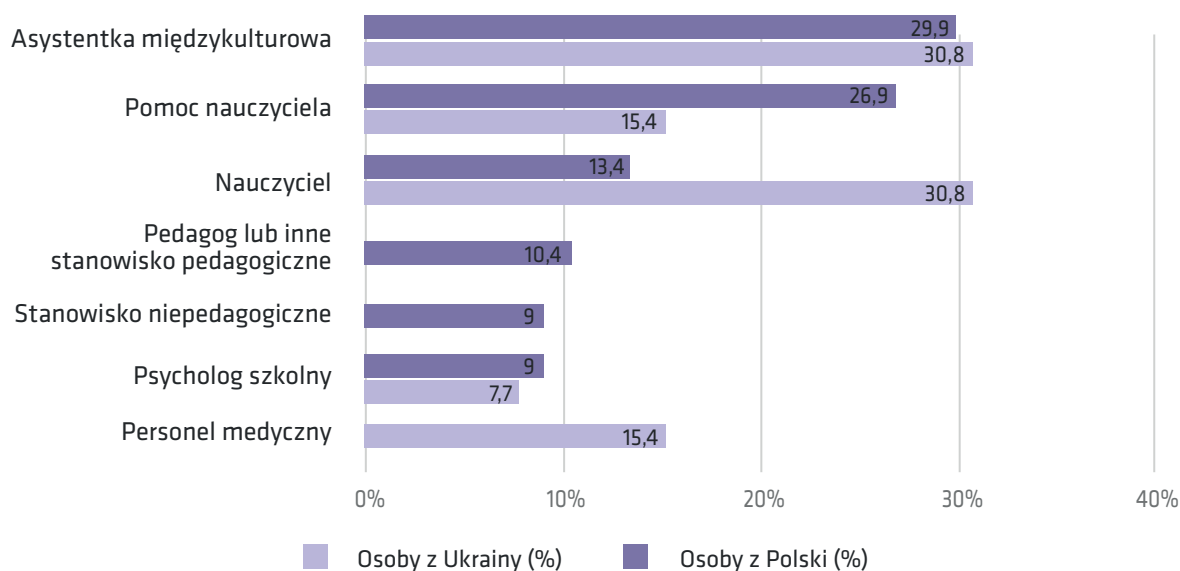
Wyzwania wynikające z zatrudnienia osób z Ukrainy

4.3. ELEMENTY UŁATWIAJĄCE ZATRUDNIANIE OSÓB Z UKRAINY W PLACÓWKACH OŚWIATOWYCH

Placówki, które chciałyby zatrudnić dodatkowe osoby z Ukrainy, potrzebują przede wszystkim **asystentek międzykulturowych** (około 30% wskazań obu ankietowanych grup) oraz **pomocy nauczyciela** (27% wskazań osób z Polski i 15% osób z Ukrainy). Respondenci(-tki) z Ukrainy w większym stopniu dostrzegają potrzebę zatrudniania ukraińskich nauczycieli (31%).

Potrzeby w zatrudnieniu osób z Ukrainy

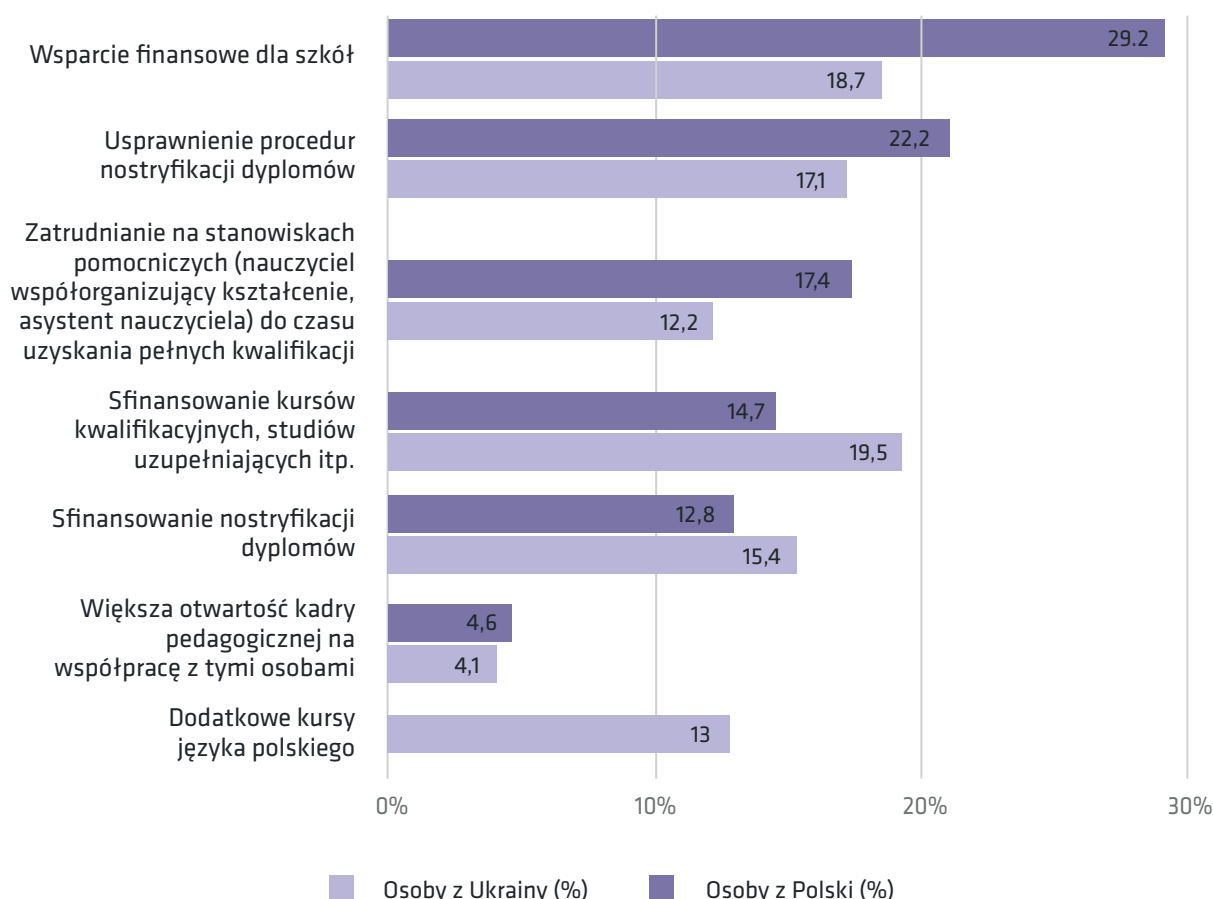

Dla osób z Ukrainy największym ułatwieniem jest **wsparcie finansowe dodatkowych kursów kwalifikacyjnych lub studiów pozwalających uzupełnić kompetencje** (20%). Z kolei dla osób z Polski największym wsparciem byłoby **do-**

datkowe finansowanie szkół (29%), co może wynikać z odmiennych funkcji pełnionych przez respondentów(-ki) - osoby zarządzające placówkami oraz nie pełniące funkcji kierowniczych.

Proponowane ułatwienia w zatrudnianiu osób z Ukrainy

Osoby, które wzięły udział w wywiadach, również wskazały ww. elementy, ale także **inne czynniki ułatwiające zatrudnianie osób z Ukrainy**:

Dostosowanie kwalifikacji do potrzeb rynku pracy w oświacie

Zwiększenie dostosowania posiadanych kompetencji do potrzeb szkół wymaga zdobycia kwalifikacji pedagogicznych przez ukraińskie nauczycielki przedmiotów, w tym filologii. Poza tymi osobami, dostosowania kwalifikacji najbardziej potrzebują nauczyciele zawodu w szkołach branżowych, na których czeka wiele wakatów.

Bezpłatne kursy języka polskiego i jego popularność w Ukrainie

Kursy języka polskiego są najbardziej przydatne, jeśli **profiluje się je zgodnie z potrzebami** ukraińskich nauczycielek, w tym branżowych, oraz asystentek międzykulturowych. Język polski znajduje się na drugim miejscu (po angielskim) pod względem liczby osób uczących się go w Ukrainie, gdzie kształcą się obecnie najwięcej nauczycieli¹¹, którzy będą mogli znaleźć zatrudnienie w polskiej oświacie.

¹¹ Osoby kształcące się na nauczycieli języka polskiego jako obcego otrzymują stypendia NAWA, które służą promocji kultury polskiej w szkolnictwie wyższym.

Finansowanie oraz ciągłość zatrudnienia asystentek międzykulturowych

Po zakończeniu projektów NGO zatrudnienie asystentek międzykulturowych finansują **organy prowadzące** placówki oświatowe (np. samorządy lokalne). Zapewnienie tym osobom pracy oraz wynagrodzenia w czasie wakacji i ferii zimowych daje **poczucie stabilności**.

Znajomość procedur nostryfikacji oraz dostęp do informacji o wakatach

Szczegółowa wiedza nt. procesu nostryfikacji oraz możliwości jej sfinansowania znacznie ułatwia osobom z Ukrainy decyzję o zatrudnieniu się w polskiej szkole. Informacje dotyczące wakatów w placówkach oświatowych są dla tych osób najbardziej dostępne, jeśli znajdują się nie tylko na stronach kuratoriów oświaty, ale także na **przeznaczonych do tego portalach**, z których korzystają osoby z Ukrainy.

Staże w placówkach oświatowych

Możliwość zdobycia doświadczenia zawodowego w formie stażu w szkole czy przedszkolu zwiększa **kompetencje i zaufanie do własnych umiejętności** osób z Ukrainy, które chcą pracować jako nauczycielki lub asystentki międzykulturowe.

Informacje nt. ścieżki kariery

Osoby z Ukrainy łatwiej podejmują decyzję o podjęciu pracy w polskiej szkole, jeśli znają ścieżkę kariery i mają **możliwość rozwoju zawodowego**. Polski i ukraiński system awansu w oświacie znacznie się różni, ponieważ w Ukrainie nauczyciel otrzymuje wyższą kategorię zawodową po 3 latach pracy.

Nauczycielka, która uciekła z Ukrainy przed rosyjską agresją uczy matematyki

Ścisłe określony zakres obowiązków i kompetencje miękkie

Precyzyjnie wytyczony **zakres zadań zawodowych** i jego dostosowanie do posiadanych kompetencji zapewniają komfort emocjonalny i ułatwiają asertywną reakcję w przypadku zlecenia asystentkom międzykulturowym działań, które wykraczają poza uzgodnione obowiązki. Kompetencje społeczne posiadane przez asystentki oraz ukraińskie nauczycielki są bardzo pomocne w relacjach ze społecznością szkolną.

Przychylny stosunek dyrekcji i kadry pedagogicznej

Sytuacja szkół, które jako pierwsze przyjmowały dzieci uchodźcze lub miały wcześniej kontakt z uczniami migranckimi, jest łatwiejsza dzięki zdobytej umiejętności **radzenia sobie z napięciami** na tym tle. Szkoły są bardzo zróżnicowane pod względem postaw wobec Ukraińców, choć można się spodziewać, że w środowisku polskiej inteligencji są one bardziej pozytywne niż w innych grupach zawodowych.

Pozytywna postawa szkoły wobec wielokulturowości oraz duża liczba ukraińskich uczniów

Uświadomienie sobie przez placówki oświatowe, że wielokulturowość może być też **szansą, a nie tylko zagrożeniem**, prowadzi do akceptacji tego zjawiska i lepszego zarządzania integracją w edukacji.

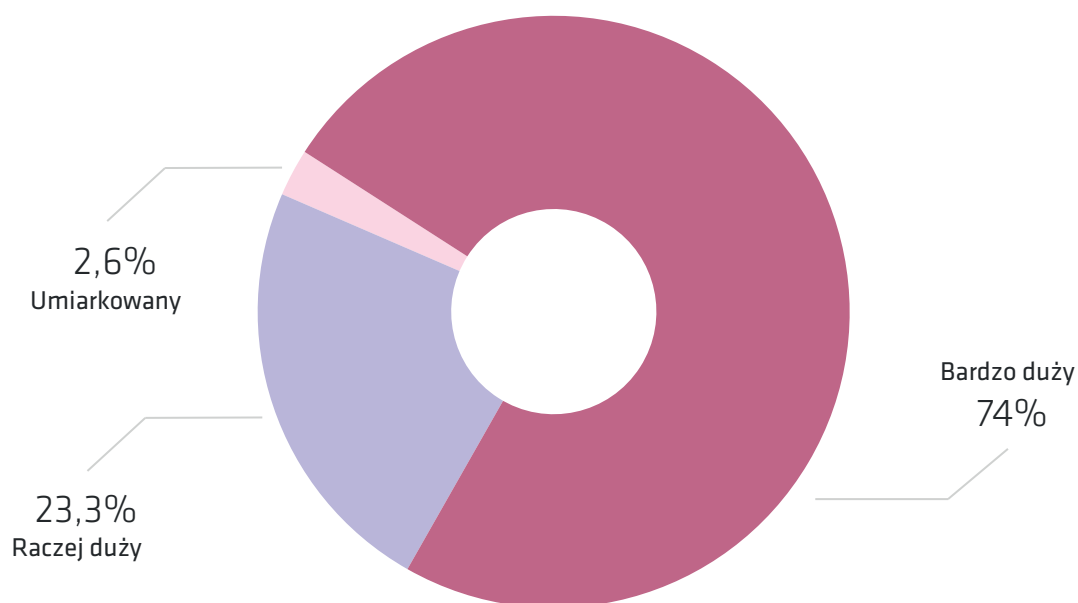

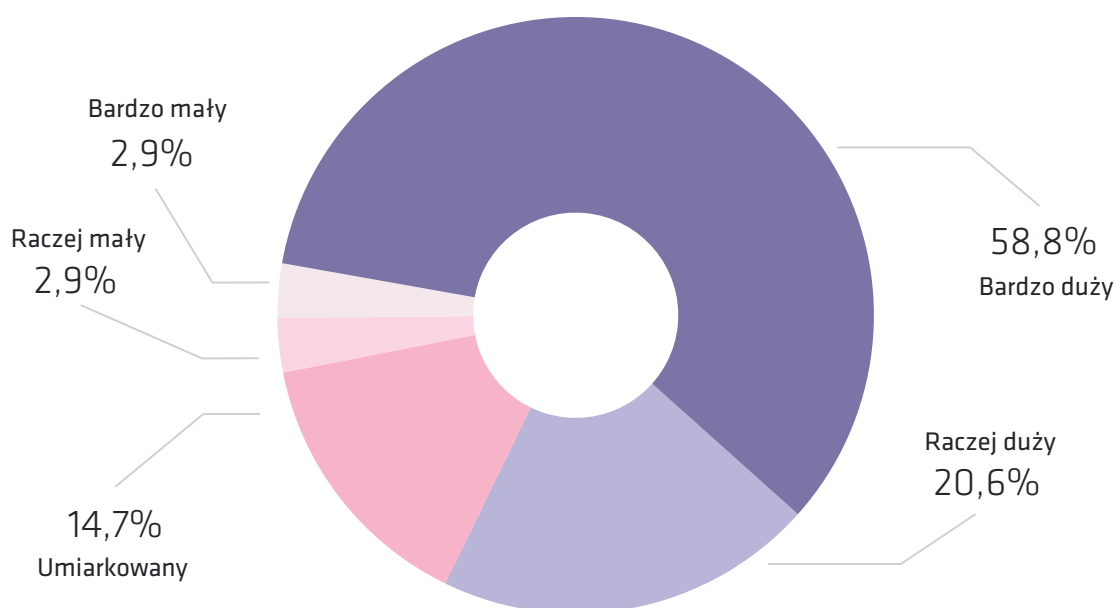
Kadry badanych szkół są zdaniem ogromnej większości respondentów/ek (89%) **otwarte na współpracę z ukraińskimi** pracownikami – w opinii większości osób w **bardzo dużym**

stopniu (według 74% osób z Polski i 59% Ukrainy), a **w raczej dużym** według 23% z Polski i 21% z Ukrainy.

Stopień otwartości na pracowników z Ukrainy - osoby z Polski

Stopień otwartości na pracowników z Ukrainy - osoby z Ukrainy

4.4. KORZYŚCI Z ZATRUDNIANIA OSÓB Z UKRAINY W PLACÓWKACH OŚWIATOWYCH

Korzyści, które szkoła oraz społeczeństwo mogą czerpać z zatrudniania ukraińskich nauczycielek oraz asystentek międzykulturowych, mają wieloraki charakter. Należą do nich:

Zapewnienie dobrostanu psychicznego uczniów i uczennic

Ukraińscy pracownicy zwiększają **poczucie bezpieczeństwa** dzieci uchodźczych, dzięki czemu chętniej chodzą one do szkoły i nawiązują relacje rówieśnicze. Asystentki międzykulturowe doradzają, jak pomóc dziecku z doświadczeniem traumy, zamkniętemu w sobie, z problemami emocjonalnymi. Wspierają też rosyjskojęzycznych uczniów innych narodowości i pomagają w **wykorzystaniu ich potencjału**. Niektóre dzieci przez kilka lat wcale się nie uczyły lub funkcjonowały w kilku systemach edukacji, co jakiś czas z nich wypadając, a dzięki pracy asystentek mogą zakorzenić się w polskiej szkole.

Wspieranie ukraińskich rodziców/opiekunów

Dzięki asystentkom międzykulturowym, pełniącym rolę łączników w społeczności szkolnej, następuje **poprawa komunikacji** pomiędzy ukraińskimi rodzicami oraz opiekunami a kadrą szkoły. Pracownicy z Ukrainy pomagają też organizować spotkania integracyjne z udziałem tych osób. Bardzo ważna jest praca asystentek nad nastawieniem wynikającym z **poczucia tymczasowości** wśród ukraińskich rodzin – wpływa ono m.in. na postawę wobec uczęszczania dzieci do polskich szkół i potrzebę integracji. **Brak bariery językowej i kulturowej** między ukraińską kadrą, uczniami i rodzicami ułatwia zdobycie informacji np. o sytuacji danego dziecka.

Wspieranie integracji społeczności szkolnej

Ukraińskie nauczycielki i asystentki wspierają zarówno ukraińskie, rosyjskojęzyczne, jak i polskie dzieci, dzięki czemu mogą **wyjaśnić**

wiele nieporozumień wynikających z różnic kulturowych. Pracownicy z Ukrainy przeciwdziałają tworzeniu się **odrębnych etnicznie grup** i prowadzą działania integracyjne, które ułatwiają **zrozumienie międzykulturowe** oraz reagowanie na **sytuacje kryzysowe**.

Odciążenie kadry pedagogicznej

Polskim nauczycielom(-kom) często brakuje sił i czasu na dodatkowe działania wspierające ukraińskich uczniów. Asystentki i nauczycielki z Ukrainy pomagają polskiej kadrze w **różnych aspektach** pracy, nawet gdy w klasie jest tylko jedno czy kilkoro dzieci uchodźczych.

Wymiana doświadczeń i wzmocnienie kompetencji

Pracownicy z Ukrainy mogą wnieść do szkół swoje metody pracy, wymieniać się dobrymi praktykami z polskimi pedagogami, a także czerpać z ich doświadczeń. **Wzajemne uczenie się** wzbogaca całą kadrę pedagogiczną placówki.

Zmiana kultury pracy szkoły

W szkołach stosowane są i konfrontowane ze sobą różne metody pedagogiczne oraz sposoby uprawiania dydaktyki. Ukraińscy pracownicy pomagają **otwierać się społeczności szkolnej** na inne kultury i przyczyniają do demokratyzacji relacji.

Wypełnienie wakatów w szkołach i łatwiejsza organizacja zastępstw oraz zajęć dodatkowych

Polska oświata zmagą się z systemowym problemem niedoboru kadry. Znaczną część polskich nauczycieli(-ek) stanowią osoby będące na emeryturze bądź **w wieku przedemerytalnym**¹², które powinny być sukcesywnie zastępowane przez nowe pokolenie specjalistów w dziedzinie edukacji. W ciągu kilku lat **deficyty kadrowe** w szkołach staną się jeszcze bardziej dotkliwe. Ukraińscy pracownicy ułatwiają **organizowanie dodatkowych zajęć oraz zastępstw** nauczycieli(-ek) nieobecnych np. z powodu choroby.

¹² W 2024 r. w polskich placówkach edukacyjnych ubyto 10 tys. młodych nauczycieli, a przybyło 7,5 tys. osób w wieku emerytalnym. W 2024 r. w polskich szkołach było ponad 20 tys. wakatów.

Wykorzystanie potencjału ukraińskich kadr

Zatrudnienie w placówce oświatowej daje ukraińskim pracownikom poczucie sprawstwa i spełnienia zawodowego. Pomagając rodzinom uchodźczym, kształtują przyszłość ich dzieci, co może też być korzystne dla rozwoju Polski ze względu na wypełnienie luki demograficznej. Praca w szkole jest zgodna z kwalifikacjami i aspiracjami ukraińskich nauczycielek, psychologów i asystentek międzykulturowych.

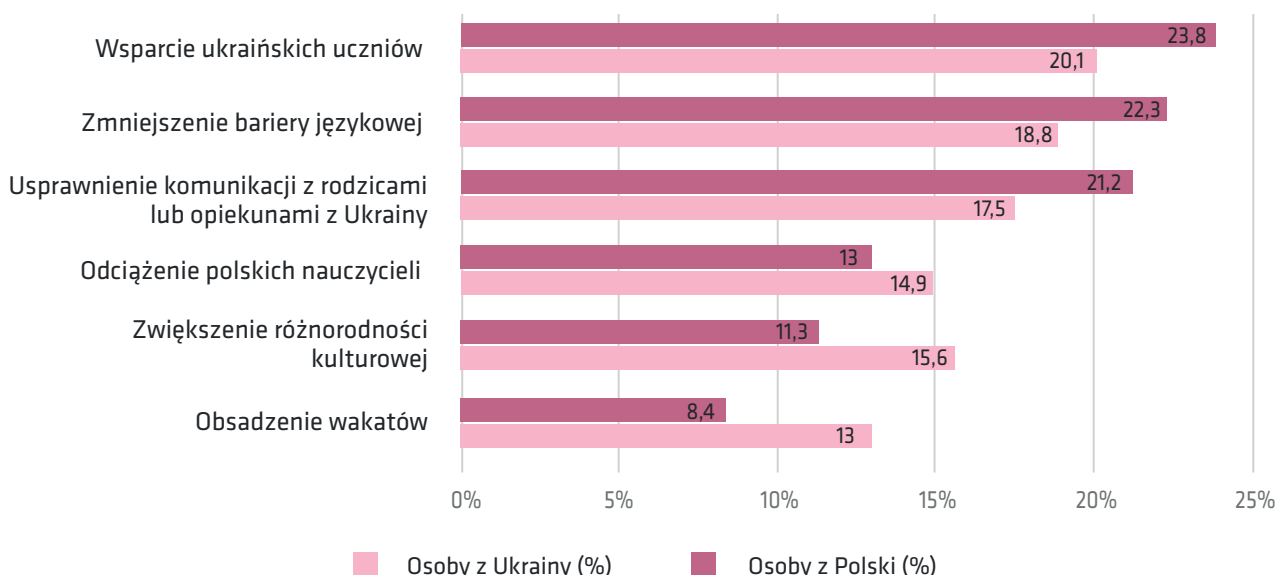
Wpływ ukraińskich nauczycielek na system edukacji

W niektórych ośrodkach w Ukrainie powiązano

kształcenie nauczycieli języka polskiego i angielskiego, którzy mogą być wkrótce bardzo przydatni zarówno w polskich, jak i ukraińskich placówkach oświatowych.

Respondenci(-tki) ankiety internetowej do **korzyści, które szkoła może odnieść** z zatrudniania ukraińskich kadr, najczęściej zaliczali **wsparcie ukraińskich uczniów i uczennic** – emocjonalne, edukacyjne, społeczne (24% wskazań osób z Polski i 20% z Ukrainy), **zmniejszenie bariery językowej** (22% i 19%) oraz **usprawnienie komunikacji między szkołą a ukraińskimi rodzicami i opiekunami** (21% i 18%).

Potencjalne korzyści z zatrudnienia ukraińskich kadr

4.5. ROLA SAMORZĄDÓW LOKALNYCH WE WSPIERANIU ZATRUDNIENIA OSÓB Z UKRAINY W PLACÓWKACH OŚWIATOWYCH

Samorządy lokalne, szczególnie te, które są organami prowadzącymi placówki oświatowe, mogą odgrywać **ważną rolę** we wspieraniu integracji ukraińskich uczniów oraz zatrudnianiu osób z Ukrainy. Dzięki możliwościom finansowym oraz dużej skali potrzeb w szkołach publicznych prowadzonych przez Urząd Miasta (UM) st. Warszawy, utworzone w 2008 r. Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń (WCIES) pod-

jęto szereg działań, które służą zapewnieniu ukraińskim uczniom jak najlepszych warunków do nauki. Działania na rzecz dzieci cudzoziemskich były realizowane przed wybuchem wojny w Ukrainie, jednak od 2022 r. zostały zintensyfikowane.

Do przykładów **dobrych praktyk** wypracowanych przez Biuro Edukacji Urzędu Miasta st. Warszawy oraz WCIES należą:

Zespół ds. nauczania dzieci cudzoziemskich

Zespół oferuje kompleksową pomoc dla nauczycieli i dyrektorów szkół, która obejmuje: wsparcie psychologiczno-pedagogiczne, nauczanie jęz. polskiego jako obcego, edukację włączającą dla uczniów z doświadczeniem uchodźstwa i migracji, konsultacje indywidualne i grupowe, a także warsztaty i szkolenia dla rad pedagogicznych.

Zintegrowana Platforma Edukacyjna

Platforma Edukacyjna w wersji online zawiera różne materiały, w tym przewodnik dobrych praktyk, publikacje nt. zajęć o uchodźcach i inne materiały dydaktyczne dla nauczycieli(-ek), a także pakiety powitalne dla uczniów i rodziców, które zostały opracowane w kilku językach.

Wyznaczenie koordynatorów w dzielnicowych Wydziałach Oświaty

Koordynatorzy dzielnicowi udzielają informacji nt. oferty i procesu rekrutacji do placówek oświatowych. Wcześniej dotyczyło to jedynie dzieci ukraińskich, a teraz także innych uczniów cudzoziemskich.

Zatrudnienie nauczycielek, psycholożek oraz asystentek międzykulturowych

Działania wspierające zatrudnienie ukraińskich pracowników w szkołach podejmowano w ramach projektów realizowanych przez NGO, np. PCPM, Unbreakable Ukraine, CARE Polska czy UNICEF. Asystentki międzykulturowe są obecnie pracownicami samorządowymi i otrzymują wynagrodzenie również w ferie i wakacje¹³.

Integracja międzykulturowa

Działania integracyjne prowadzone w szkołach obejmują wycieczki, zajęcia sportowe i zajęcia nt. kultury danego kraju (np. „Dni Ukrainy”).

Kursy języka polskiego z możliwością certyfikacji

Na stronie internetowej Urzędu Miasta st. Warszawy znajduje się podstrona informacyjna w języku ukraińskim przeznaczona dla

osób, które chcą wziąć udział w certyfikowanym kursie językowym.

Wsparcie Poradni Psychologiczno-Pedagogicznych (PPP)

Placówki te zajmują się diagnozowaniem uczniów oraz sporządzaniem orzeczeń i opinii. W Polsce wsparcie to jest bardziej kompleksowe, dlatego często trzeba przekonać ukraińskich rodziców do korzystania z usług Poradni. Urząd Miasta sfinansował zakup materiałów w jęz. ukraińskim oraz zatrudnienie osób z Ukrainy udzielających wsparcia psychologicznego w PPP.

Współpraca z różnymi podmiotami projektu

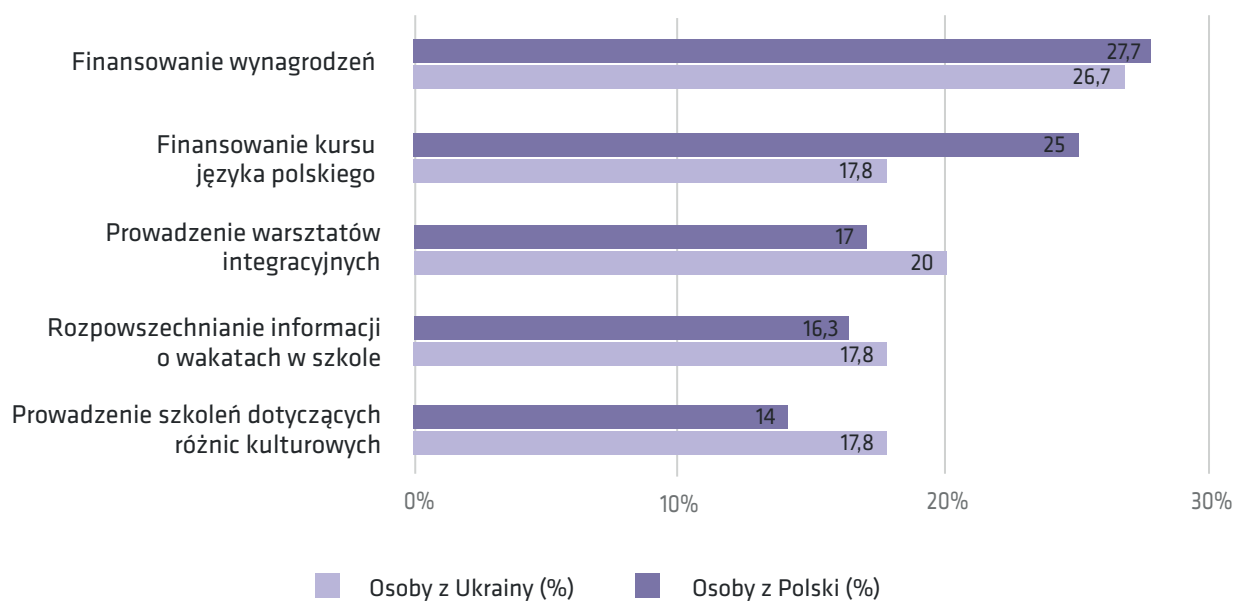
W ramach projektu „Centrum Edukacji i Rozwoju”, realizowanego przez UNICEF i Alior Bank, w obiektach publicznych (np. bibliotekach, Pałacu Kultury i Nauki) zorganizowano 120 punktów zdalnej nauki dla ukraińskich uczniów. Ponadto wsparto ponad 100 tys. dzieci poprzez utworzenie punktu informacyjnego, pomoc psychologiczną w jęz. ukraińskim, zapewnienie jedzenia i opieki świetlicowej, wsparcie w przygotowaniu do zajęć szkolnych oraz prowadzenie różnych zajęć (plastycznych, informatycznych, ekonomicznych, z przedmiotów ścisłych i jęz. angielskiego).

Zdaniem ogromnej większości respondentów(-ek) (80%), **samorząd lokalny może wspierać zatrudnianie ukraińskich kadr w placówkach oświatowych**, przy czym opinię tę podzielają niemal wszystkie osoby z Polski (92%) i blisko cztery na dziesięć z Ukrainy (38%). Najwięcej wskazań dotyczących różnych sposobów wspierania szkół przez samorząd lokalny w zatrudnianiu ukraińskich kadr odnosiło się do **finansowania wynagrodzeń** (około 27% w obu grupach) i **kursów języka polskiego** (25% wskazań osób z Polski i 18% osób z Ukrainy).

¹³ Osoby te pracowały w ramach akcji „Lato/Zima w mieście” (rotacyjnie w różnych placówkach) oraz przy rekrutacji ukraińskich uczniów do szkół ponadpodstawowych.

W jaki sposób samorząd może wspierać zatrudnienie ukraińskich kadr?

Lekcja języka angielskiego.
Nauczycielka jest Ukrainką, która
uciekła z okupowanego Chersonia

5. CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA INTEGRACJĘ UCZNIÓW I UCZENNIC Z UKRAINY

W związku z wprowadzeniem z dniem 1.09.2024 r. obowiązku szkolnego dla ukraińskiej młodzieży i dzieci (posiadających PESEL UKR)¹⁴, na które pobierane jest świadczenie 800+ oraz „Dobry Start”, do polskich szkół dotaczyli nowi uczniowie i uczennice, którzy wcześniej uczyli się zdalnie w ukraińskim systemie oświaty bądź nie byli objęci żadną formą nauczania¹⁵. Po wprowadzeniu tego wymogu do polskich placówek trafiło ok. 18-20 tys. ukraińskich dzieci (zwiększając liczbę uczniów z Ukrainy o 13,5%), choć prognozowano, że będzie ich około 60-80 tys.¹⁶. Obecnie do polskich szkół uczęszcza około 203 tys. uczniów i uczennic z Ukrainy, w tym ok. 152,3 tys. uchodźczych oraz ok. 51 tys. migranckich, które przebywały w Polsce przed wybuchem pełnoskalowej wojny. Dzieci i młodzież uchodźcza stanowią łącznie 3% populacji uczniów polskich szkół i uczęszczają do 58% placówek (najczęściej w woj. mazowieckim, śląskim, dolnośląskim oraz wielkopolskim)¹⁷.

Liczba dzieci i młodzieży z Ukrainy w czasie trwania pełnoskalowej wojny **zmieniała się dynamicznie**. Bezpośrednio po jej wybuchu z tygodnia na tydzień do szkół napływało coraz więcej ukraińskich uczniów, jednak po pewnym czasie liczba ta zaczęła się zmniejszać ze względu na przemieszczanie się rodzin do innych krajów bądź z powodu powrotu do Ukrainy. System edukacji **nie był gotowy** na przyjęcie tak dużej liczby uczniów z doświadczeniem uchodźstwa. Masowy napływ uczniów z Ukrainy wyeksponował liczne wyzwania i trudności w integracji międzykulturowej, z którymi szkoły radziły sobie samodzielnie, **bez systemowego wsparcia**.

Jest złudne oczekiwanie, że integracja ogranicza się do opanowania języka, a wtedy każdy sobie jakoś poradzi. Dużo zależy od indywidualnych zasobów dziecka, ale też od tego, jak dyrektor i grono pedagogiczne rozumieją integrację i co robią, by ułatwić ten proces. Wiele osób nie zna przebiegu procesu adaptacji, integracji, zaskakują ich te kwestie. Sądzi, że jak przyjmą dzieci z Ukrainy z „otwartym sercem”, to wszystko wydarzy się bezproblemowo.

Osoba reprezentująca NGO

Pierwszy rok wojny w Ukrainie był dla szkół najtrudniejszy, natomiast w kolejnych trzech latach, w oparciu o zebrane doświadczenia, a także dzięki dużemu zaangażowaniu lokalnych i międzynarodowych organizacji pozarządowych zostało wypracowanych wiele rozwiązań i narzędzi, które mogą posłużyć usprawnieniu procesu integracji. Ministerstwo Edukacji Narodowej (MEN) podejmuje obecnie różne inicjatywy w tym zakresie, do już zrealizowanych należy utworzenie **Zespołu ds. Integracji Edukacyjnej Dzieci będących Obywatelami Ukrainy**¹⁸ czy uruchomienie programu „Szkola dla wszystkich”.

Na specyficzne potrzeby i problemy ukraińskich uczniów wskazuje zdecydowana większość respondentów(-ek) (84%). W obu grupach do najczęściej wymienianych **trudności** należą: **bariera językowa** (około 33% wskazań), **problemy emocjonalne** (około 22%) i **społeczne** (19%) oraz związane z dostosowaniem się do **polskiego systemu edukacji** (około 19%).

¹⁴ Obowiązek ten nie dotyczy dzieci migranckich nieposiadających numeru PESEL UKR (został on nadany uchodźcom z Ukrainy, którzy przybyli do Polski po 24.02.2022 r.).

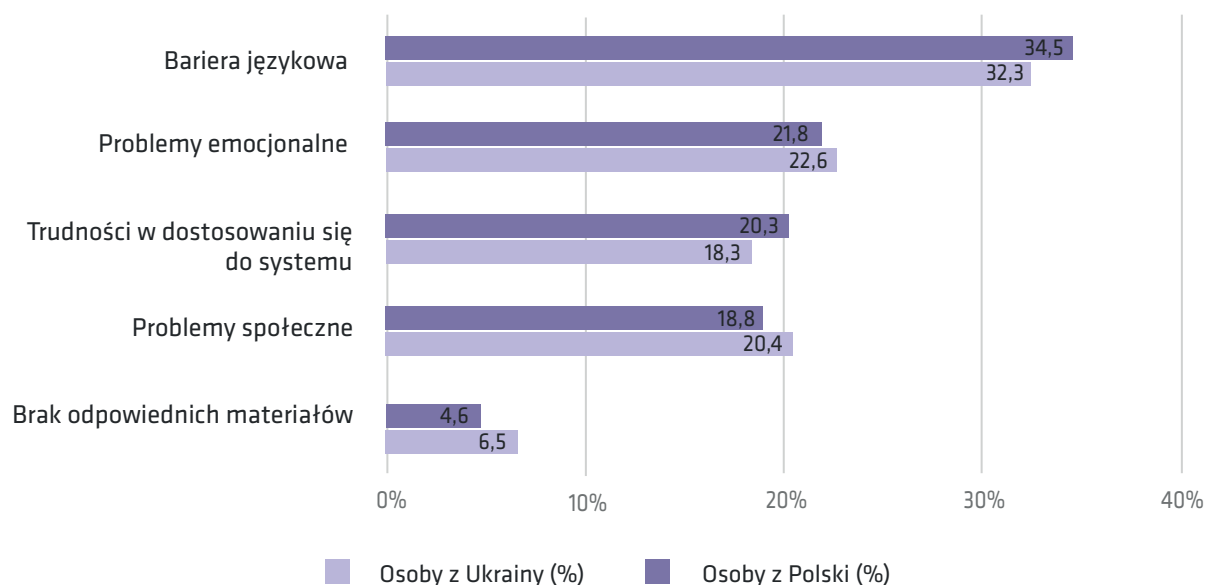
¹⁵ Ministerstwa Edukacji w Polsce i Ukrainie ustaliły, że części dzieci nie ma w żadnym systemie oświaty i nie następuje ich socjalizacja, ponieważ stale przebywają z rodzicami.

¹⁶ Szacunki te różnią się w zależności od źródła informacji, np. w Systemie Informacji Oświatowej w październiku 2024 r. było zarejestrowanych 195,3 tys. przedszkolaków oraz uczniów-uchodźców (w ZUS figuruje 151 tys.) i jest to największa ich liczba od czasu wybuchu wojny w Ukrainie (78% znajduje się w polskich szkołach).

¹⁷ Źródło: E. Świdrowska, K. Stano, Uczniowie z Ukrainy z doświadczeniem uchodźstwa w polskich szkołach. Co zmieniło się w roku szkolnym 2024/2025?, raport CEO/UNICEF (2024).

¹⁸ Zarządzenie Ministra Edukacji z dnia 4 września 2024 r. w sprawie powołania Zespołu ds. Integracji Edukacyjnej Dzieci będących Obywatelami Ukrainy.

Trudności ukraińskich dzieci w polskich szkołach

5.1. ELEMENTY UTRUDNIAJĄCE PROCES INTEGRACJI UCZNIÓW I UCZENNIC Z UKRAINY

Osoby, które wzięły udział w wywiadach, wskazały następujące czynniki, które utrudniają integrację ukraińskich uczniów i uczennic:

Różnice pomiędzy polskim i ukraińskim systemem oświaty

W bieżącym roku do systemu edukacji dołączyły nowe osoby, zarówno przebywające w Polsce od kilku lat, ale uczące się wyłącznie zdalnie w systemie ukraińskim, jak i dzieci, które przyjechały tu niedawno i nie znają języka polskiego. Początkowo wielu osobom wydawało się, że sytuacja uchodźców jest przejściowa, ponieważ wojna niebawem się zakończy, dlatego znaczna część dzieci kontynuowała zdalną naukę w systemie ukraińskim, zwłaszcza uczniowie ostatnich klas danego etapu kształcenia. W związku z różnicami pomiędzy systemami oświaty¹⁹ uczniowie z Ukrainy mogą mieć **niewystarczający poziom wiedzy** w stosunku do podstaw programowych obowiązujących w Polsce. W wielu szkołach prowadzone są **zajęcia wyrównawcze**, jednak są one dodatkowym obciążeniem dla ukraińskich uczniów i stanowią wyzwanie organizacyjne, jeśli uczęszczają oni do

różnych klas. Polscy nauczyciele(-ki) nie znają też **ukraińskich podstaw programowych** na danym etapie edukacji, co **utrudnia im proces nauczania**.

Bariera językowa

Co roku przedłużana jest możliwość nauki języka polskiego dla ukraińskich uczniów w ramach **dodatkowych zajęć**, jednak ich wymiar czasowy został obecnie **zmniejszony** z 6 do 4 godzin tygodniowo. Dzieci z innych krajów otrzymują mniejsze wsparcie w tym zakresie (w wymiarze 2 godzin), co może prowadzić do niepotrzebnych podziałów. Obecnie coraz mniejsza liczba dzieci korzysta z tych zajęć²⁰ ze względu na **duże obciążenie obowiązkowymi lekcjami i przemęczenie**. Problemy językowe bardziej uwidaczniają się na **wyższych etapach edukacji**, które wymagają biegłości językowej oraz znajomości specjalistycznego słownictwa, niezbędnego w nauce przedmiotów ścisłych i zawodowych, a także czytaniu lektur szkolnych.

¹⁹ Uczniowie z obu krajów będący w tym samym wieku mogą znajdować się na innym etapie edukacji: https://fed.org.pl/wp-content/uploads/2022/06/2022_szkoly_PL-UA.pdf

²⁰ W 2024 r. było ich 42% (47% w szkołach podstawowych i 29% w ponadpodstawowych). Źródło informacji: E. Świdrowska, K. Stano, Uczniowie z Ukrainy z doświadczeniem uchodźstwa w polskich szkołach. Co zmieniło się w roku szkolnym 2024/2025?, raport CEO i UNICEF (2024).

Postawa ukraińskich rodzin wobec polskiego systemu oświaty

Część osób pochodzących z Ukrainy **czuje się zmuszona do korzystania z polskiej szkoły** z powodu powiązania świadczenia 800+ z obowiązkiem szkolnym – uczniowie ukraińscy mogą więc opuszczać zajęcia z błahych powodów przy tolerowaniu tej sytuacji przez swoich rodziców. Wprowadzeniu obowiązku szkolnego nie towarzyszyło odpowiednie **przygotowanie ukraińskich rodzin**, np. nie wytłumaczono im, **jakie korzyści**, poza finansowymi, mogą odnieść z uczęszczania dzieci do polskiej szkoły. Ponadto, rodzice mogą się obawiać, że dzieci ztratą w niej **rodzimy język i ukraińską tożsamość**.

Te dzieci zostały wyrwane ze swojego środowiska wbrew swojej woli, więc powinny mieć kontakt ze swoją kulturą, aby podtrzymać własną tożsamość.

Asystentka międzykulturowa

Brak w placówce asystentki międzykulturowej (AM) prowadzi do nieporozumień, ponieważ rodzice z Ukrainy często **nie znają polskiego systemu oświaty**²¹ i zakładają, że funkcjonuje on tak samo jak ukraiński. Wiele dzieci nadal łączy naukę w polskiej oraz ukraińskiej (zdalnej) szkole, co stanowi dla nich duże obciążenie, jednak jest istotne dla **zachowania tożsamości**²². Preferowanie przez rodziców zdalnej edukacji w systemie ukraińskim może też wynikać z **poczucia tymczasowości** pobytu w Polsce, a także z obawy o **nikłe efekty nauki** w polskiej szkole ze względu na słabą znajomość języka. Na wyższym poziomie edukacji sytuacja ulega zmianie, ponieważ rodzicom zależy na tym, żeby ich dzieci zdobyły dobry zawód. Nie biorą przy tym pod uwagę, że nie będą one dobrze funkcjonować w szkole ponadpodstawowej bez wcześniejszej edukacji w polskim systemie oświaty.

Włączenie do systemu oświaty na późniejszym etapie

Starsi uczniowie i uczennice, którzy dotąd uczyli się wyłącznie zdalnie, mogą nie znać dobrze języka polskiego, co pociąga za sobą **trudności w nauce**. Jest to widoczne zwłaszcza

cza na poziomie ponadpodstawowym, ponieważ młodzież zmuszona przez wojnę do uczęszczania do polskiej szkoły może ją kontestować, dodatkowo pogłębiając swoje problemy edukacyjne. Polska szkoła może być postrzegana przez takich uczniów wyłącznie jako **dodatek do nauki online w systemie ukraińskim**. Część uczniów ma także trudności z **akceptacją zasad szkolnych**²³, co może być przejawem ich sprzeciwu wobec konieczności uczenia się w polskiej szkole. Wiele ukraińskich rodzin traktuje **pobyt w Polsce jako przejściowy**, dlatego nie zawsze zależy im na pełnej integracji. W sytuacji gdy kadra zarządzająca oraz grono pedagogiczne są **aktywnie zaangażowane** w działania włączające, np. zapraszają ukraińskich rodziców na spotkania informacyjne i przygotowują uczniów z obu krajów do wspólnej nauki, procesy integracyjne zachodzą znacznie łatwiej. Jednak w szkołach ponadpodstawowych rodzice na ogół są w mniejszym stopniu **włączani w pracę placówki**, co także może działać na niekorzyść integracji. Im wyższy etap edukacji, tym różnice językowe i kulturowe **bardziej się pogłębiają**. Starsi uczniowie, mając większy bagaż doświadczeń i traum oraz słabszą znajomość języka i możliwość wyrażania w nim swoich potrzeb czy uczuć, mogą przejawiać **większy opór wobec integracji**. Na wyższych poziomach edukacji maleje naturalna ciekawość i **chęć wzajemnego poznawania się**, które cechują dzieci na etapie przedszkolnym i wczesnoszkolnym, natomiast rośnie **ryzyko podziałów w klasie**. Starsi uczniowie doświadczają też **większego stresu** związanego z **ocenianiem oraz egzaminami** i ze względu na słabszą znajomość języka mogą osiągać wyniki **poniżej swoich możliwości**. Gorsze radzenie sobie z nauką niż w ukraińskiej szkole **wywołuje frustrację**, która wpływa na funkcjonowanie młodzieży, m.in. w zakresie relacji rówieśniczych.

²¹ W obu tych systemach pojęcia liceum i gimnazjum mogą się odnosić do innych grup wiekowych uczniów. W Ukrainie obowiązkową edukację kończy się w wieku 16-17 lat.

²² Młodsze dzieci, niekorzystające ze zdalnej nauki, nie uczą się pisać i czytać po ukraińsku, co rodzi obawy rodziców przed polonizacją.

²³ Dotyczy to m.in. punktualności, zmiany obuwia, zakazu stosowania makijażu, wychodzenia ze szkoły bez poinformowania nauczycieli.

Sytuacja emocjonalna i społeczna dzieci uchodźczych

Dzieci i młodzież z Ukrainy znalazły się w Polsce wbrew swojej woli i tęsknią za własnym krajem, domem, rodziną oraz przyjaciółmi. Wielu uczniom trudno jest się odnaleźć w nowych warunkach, często są **zamknięci w sobie, strauumatyzowani** i potrzebują wsparcia ze strony dorosłych oraz rówieśników. Wiele trudności pociąga za sobą **zmiana sytuacji rodzinnej i życiowej** dzieci, które muszą opiekować się młodszym rodzeństwem pod nieobecność pracującej matki, co może m.in. negatywnie wpływać na ich wyniki w nauce oraz ograniczać udział w aktywnościach szkolnych, takich jak wycieczki. Choć warunki bytowe ukraińskich rodzin, składających się głównie z matek z dziećmi²⁴, uległy poprawie dzięki świadczeniu 800+, czasami zdarza się, że uczniowie z Ukrainy są gorzej traktowani przez rówieśników z **powodu trudnej sytuacji materialnej**. Ukraińskie dzieci znacznie łatwiej integrują się z kolegami i koleżankami z Białorusi niż z Polski, w czym istotną rolę odgrywa mniejsza bariera językowa i słabiej zaznaczające się różnice kulturowe. Badania ilościowe prowadzone przez IBE²⁵ na próbie ok. 1200 osób wskazują na to, że dzieci z Ukrainy gorzej od polskich uczniów oceniają swoje relacje rówieśnicze, mają niższą samoocenę uczniowską i **kompetencje interpersonalne**, czują się mniej popularne w szkole i silniej **odczuwają samotność**²⁶. Mają też gorsze oceny m.in. z matematyki, choć ukraiński program nauczania tego przedmiotu jest szerszy niż w Polsce, co może oznaczać, że potencjał pochodzących z Ukrainy dzieci i młodzieży **nie jest w pełni wykorzystywany**.

Wyzwania związane z diagnozowaniem oraz pomocą dla dzieci ze specjalnymi potrzebami

Część ukraińskich uczniów przejawia poważne trudności **edukacyjne**²⁷, **wychowawcze lub emocjonalne**, ale najczęściej dzieci te są niezdiagnozowane. Jeżeli w szkole nie ma AM, to dużą trudność może sprawiać także porozumienie się z rodzicami. Niektórzy z nich, w **obawie przed stygmatyzacją**, nie chcą diagnozować dzieci w Poradniach Psycholo-

giczno-Pedagogicznych (PPP) ani korzystać z pomocy psychiatry czy psychoterapeuty. W najtrudniejszej sytuacji są dzieci przejawiające problematyczne zachowania (np. związane z ADHD, spektrum autyzmu, zagrażające same sobie), ponieważ okres oczekiwania na bezpłatną psychoterapię wynosi nawet 18 miesięcy. Do niektórych placówek dołączają dzieci, które odniosłyby więcej korzyści z uczęszczania **do szkół specjalnych**, co może być efektem nieznamomości przepisów przez rodziców²⁸. Wcześniej wydanie orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego wymagało podpisu jednego z rodziców oraz pisemnej zgody drugiego, co stanowiło **formalne utrudnienie**, ponieważ w Polsce przebywa wiele samotnych matek z dziećmi. We wrześniu 2024 r. wprowadzono rozporządzenie, które umożliwia przyjęcie do szkoły specjalnej dziecka bez orzeczenia (będącego w trakcie diagnozy) **w oparciu o oświadczenie rodzica**, jednak nie wszystkie PPP o tym wiedzą. Problem stanowi ponadto **brak miejsc** w szkołach specjalnych oraz w klasach integracyjnych.

Dołączanie uczniów do szkół w różnych momentach roku szkolnego

Początkowo zjawisko to miało miejsce w związku z **działaniami wojennymi**. Część ukraińskich rodzin nie planowała kilkuletniego pobytu poza Ukrainą i dopiero w efekcie wprowadzenia obowiązku szkolnego zaczęły one włączać dzieci do polskiego systemu edukacji. Problem ten może się **powtórzyć ponownie**, choć w dużo mniejszej skali, w czerwcu br., ponieważ w okresie od 1 lutego do 31 maja należy złożyć wniosek o przyznanie 800+ na nowy okres świadczeniowy.

²⁴ Według danych UNHCR kobiety i dzieci stanowią około 80% uchodźców z Ukrainy w Polsce <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine/location/10781>

²⁵ Są to wstępne wyniki badań, z których raport ukaże się we wrześniu 2025 r.

²⁶ Należy zaznaczyć, że nie mają wyższego poziomu lęku szkolnego ani silniejszego poczucia, że są ofiarą przemocy rówieśniczej.

²⁷ Np. nie piszą, nie czytają, słabo mówią również w języku ojczystym.

²⁸ Ukraińscy rodzice mogą być m.in. przekonani, że wydanie orzeczenia wiąże się z odebraniem im dziecka i umieszczeniem go w zamkniętej placówce.

Brak polityki integracyjnej w szkołach skutkujący narastaniem trudności w relacjach uczniów polskich i ukraińskich
Zbiorowy zapał pomagania, widoczny po wybuchu wojny w 2022 r., z czasem zaczął opadać. Początkowo szkoły wkładały dużo wysiłku w działania integrujące (np. organizując festyny, zawody sportowe, Dni Kultury Ukraińskiej), jednak miały one **charakter doraźny i nie wniosły trwałych zmian w podejściu do wielokulturowości**.

Gablota z haftami, wyroby i tańce ludowe oraz mapa Ukrainy nie załatwią wszystkiego, poza tym to podkreśla różnice, a nie podobieństwa”; „Okazało się, że same dobre chęci szkół, dyrekcji i nauczycieli nie wystarczą w integracji”; „Prawdziwe włączanie to codzienność, a nie akcyjność, która jest łatwiejsza i bardziej widoczna, ale nie prowadzi do trwałych zmian.

Osoby reprezentujące NGO

Wcześniejszy entuzjazm i motywacja do działania sukcesywnie słabną, ponieważ **brakuje systemowych rozwiązań, narzędzi i zasobów** umożliwiających szkołom kontynuowanie procesu integracji. Stopniowo następuje **powrót do „normalności”** rozumianej jako **monokulturowość** i ponowne wejście w tryby szkolnej rutyny sprzed wybuchu wojny w Ukrainie. Przywracanie stanu **równowagi instytucjonalnej** następuje na wszystkich szczeblach i może też wynikać ze znacznego obciążenia **natłokiem codziennych zadań**. Jednak wyzwania stawiane przed współczesną szkołą wykraczają poza realizację podstawy programowej oraz przygotowanie do egzaminów. **Dobrostan psychiczny** odgrywa istotną rolę w procesie edukacji, dlatego **emocjonalne i społeczne aspekty** funkcjonowania uczniów nie mogą być wypierane, tym bardziej, że budują oni swoją wiedzę o świecie także w oparciu o relacje rówieśnicze. Choć system edukacji dobrze sobie poradził z **formalnym włączeniem** dzieci i młodzieży z Ukrainy, to uczniowie z obu krajów zaczynają funkcjonować jako **odrębne społeczności** żyjące bardziej „obok siebie niż ze sobą”, szczególnie na przerwach i po lekcjach. Szkoły są tego świadome, ale najczęściej nie wykraczają poza doraźne działania z powodu **braku**

kompetencji, finansów, dobrych praktyk i strategii integracyjnej, która mogłaby zapobiec **zamykaniu się uczniów w swoich grupach**. Ponadto wiele szkół nie postrzega **integracji jako swojego zadania**, a nauczyciele(-ki) nie zostali **systemowo przygotowani** do pracy z uczniami z doświadczeniem uchodźstwa.

Szkołe ciągle stawiane są wymogi, bez myślenia, jak nauczyciele sobie z nimi poradzą, bez ugruntowanych wzorców. Nauczyciele są zagubieni, niepewni, oceniani przez rodziców; nie wiedzą, czy robią dobrze, potrzebują się w tym upewnić”; „W kwestii integracji jak w soczewce skupiają się problemy polskiej szkoły.

Osoby reprezentujące placówki oświatowe

Integracja była początkowo rozumiana jako koncentracja na dzieciach i młodzieży z Ukrainy, natomiast zbyt mało uwagi poświęcano **reakcji polskich uczniów** na obecność uchodźców w szkole oraz wynikające z tego zmiany. **Szkoły mogą się obawiać procesów prowadzących w kierunku wielokulturowości** oraz **nie być na nie gotowe**. W procesie integracji nie pomaga też odwoływanie się do **autonomii szkół**, ponieważ na obecnym etapie niezbędne są **rozwiązania systemowe i uruchomienie zasobów MEN**. Tymczasem kwestia integracji w edukacji nie zajmuje należnego jej miejsca. Wiele szkół zawęża ją do nauczania jęz. polskiego, które jest tylko jednym z aspektów udanej integracji. W efekcie w szkołach pojawiają się nieporozumienia i spory, narastają międzykulturowe podziały i konflikty. Nie wiedząc, jak skutecznie integrować uczniów, szkoły sięgają po **działania asymilacyjne**²⁹. W większości szkół brakuje **umiejętności zarządzania wielokulturowością i kultury pracy** w takim środowisku. Szkoły często traktują ukraińskich uczniów jak kolejną grupę **ze specjalnymi potrzebami**, chociaż nie pociąga to za sobą wielu dostosowań, np. nie uwzględnia się traumy wojennej ani specyfiki uczenia się w środowisku zróżnicowanym kulturowo.

²⁹ E. Świdrowska, B. Walczak, Różnorodność kulturowa polskich szkół – perspektywa nauczycieli i nauczycielek, raport z badania ilościowego CEO i UNICEF (2024).

Trudności te wynikają z niedostatecznego przygotowania do pracy z uczniem cudzoziemskim. Ich źródłem jest także kondycja polskiej szkoły i środowiska nauczycielskiego, na którą składają się m.in. przepracowanie, obciążenie emocjonalne, brak czasu, zmęczenie szkoleniami oraz niskie zarobki.

Kumulowanie się ukraińskich uczniów

Do niektórych szkół, głównie branżowych, trafiają całe **grupy ukraińskiej młodzieży**, która podąża tam za swoimi kolegami. Niektóre placówki mogą się z tego powodu obawiać wizerunku „szkoły dla Ukraińców”. Z drugiej strony do polskiego systemu oświaty z roku na rok trafia coraz mniej dzieci ze względu na **niż demograficzny**, więc z przyjmowania cudzoziemskich uczniów szkoły odnoszą korzyści. Integracja młodzieży z Ukrainy może **wymagać większego wysiłku** ze strony szkół ponadpodstawowych. Nie sprzyja temu oczekiwanie, że uczniowie będą rozmawiać wyłącznie po polsku, **czy tworzenie dla nich oddzielnych klas**. Takie działania w połączeniu z postępującym rozdzielaniem się grup polskich i ukraińskich uczniów grożą **gettoizacją** i mogą prowadzić do **eskalacji konfliktów**.

Nieprzychylnie postawy polskich rodzin

Niektórzy polscy uczniowie i ich rodzice nie w pełni rozumieją sytuację dzieci uchodźczych, którym przypisują **uprzywilejowaną pozycję budzącą zazdrość** (np. z powodu innych kryteriów oceniania, poświęcania przez nauczycieli(-ki) większej uwagi, zwolnienia z egzaminu z języka polskiego, dofinansowania półkolonii). Konflikty między dziećmi ukraińskimi i polskimi mogą być **podsypane w domach**, również z powodu wykorzystywania antyukraińskich przekazów w kampaniach wyborczych. Nieprzyjemne uwagi czy uszczypliwości mogą wynikać z treści i postaw obecnych w najbliższym otoczeniu dzieci (np. „jak ci się nie podoba, to wracaj na Ukrainę”).

5.2. ELEMENTY UŁATWIAJĄCE PROCES INTEGRACJI UCZNIÓW I UCZENNIC Z UKRAINY

Zdaniem zdecydowanej większości respondentów(-ek) (84%), uczniowie i uczennice z Ukrainy otrzymują wsparcie w badanych placówkach. Znaczna część osób oceniła je jako raczej wystarczające (64% osób z Polski i 39% z Ukrainy), a ponad co czwarty respondent(-ka) z Polski i co trzeci z Ukrainy uznaje je za w pełni wystarczające (26% i 33%). Pomoc ta polega na wsparciu psychologicznym.

Osoby uczestniczące w wywiadach do kluczowych czynników, które **ułatwiają integrację ukraińskich uczniów i uczennic**, zaliczyły:

Asystentki Międzykulturowe (AM)

Zawód AM wprowadzono do systemu oświaty 1.09.2024 r. Został on wpisany na listę **stanowisk administracyjnych** w jednostkach samorządu terytorialnego. Zatrudnienie AM jest finansowane ze środków Funduszu Pomocy, tj. budżetu Polski oraz Unii Europejskiej. Osoby te ułatwiają nauczycielom(-kom) i administracji szkolnej kontakt z ukraińskimi dziećmi i ich rodzicami, z uwzględnieniem bariery językowej³⁰ i różnic kulturowych. Wyjaśniają rodzicom różnice w systemach nauczania oraz zasady funkcjonowania polskiej szkoły. Są ogromnym **odciążeniem dla szkół**, ponieważ rozumieją doświadczenie uchodźstwa/migracji i mogą zapewnić dzieciom **poczucie bezpieczeństwa**. Ukraińscy uczniowie chętnie radzą się AM i zgłaszają im różne **problemy**, ponieważ darzą je zaufaniem. Asystentki pomagają, gdy uczeń nie chce się uczyć języka ani chodzić do szkoły, a w razie potrzeby kierują do Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej, a także do psychiatry czy psychologa. AM organizują **spotkania i szkolenia** dla rodziców oraz **odwiedzają ukraińskie rodziny**, co jest bardzo pomocne, gdy szkoła nie ma z nimi kontaktu.

³⁰ Część rodziców nie mówi po polsku i nie uczy się tego języka – dotyczy to szczególnie osób pracujących w miejscach, w których komunikacja odbywa się po ukraińsku.

Asystentki wspierają też dzieci i młodzież w zachowaniu **tożsamości i pielęgnowaniu kultury ukraińskiej**. Z obecności AM w szkołach korzystają również dzieci i rodzice **innych narodowości**, którzy mówią po rosyjsku, np. Białorusini, Rosjanie, Gruzini i Czeczeni.

„Dzieci przychodzą porozmawiać z asystentkami na każdej przerwie, dzięki temu mają też lepsze relacje z polskimi nauczycielami i rówieśnikami. Asystentki pomagają integrować dzieci z Ukrainy, wspierają w tym wychowawcę. Pomagają dzieciom radzić sobie z traumą i stresem adaptacyjnym, pytają rodziców o przyczyny trudnych zachowań ich dzieci w szkole”; „Pomoc asystentek dla szkół jest nieoceniona, bo są to często nauczycielki literatury ukraińskiej. Rozmawiają z dziećmi w pokoju wyciszeń czy w bibliotece, która stała się szkolnym ośrodkiem kultury”. „W naszej szkole zawsze jakiś nauczyciel potrzebował wsparcia asystentki międzykulturowej, nauczyciele są im wdzięczni. Nawet jak w klasie jest 1-3 ukraińskich dzieci, to obecność asystentki bardzo pomaga nauczycielom”.

Osoby reprezentujące placówki oświatowe

Zajęcie się kwestią integracji przez MEN

W 2024 r. MEN zainicjował rządowy program **„Szkoła dla wszystkich”**, finansowany ze środków Unii Europejskiej, który jest wdrażany w latach 2024-2027. Program ten zapewnia AM lepsze warunki pracy (stabilność zatrudnienia, możliwość rozwoju zawodowego, superwizji), a także obejmuje doskonalenie kadr systemu oświaty oraz działania na rzecz dobrostanu społeczności szkolnej.

Doskonalenie zawodowe nauczycieli(-ek)

Udział w **kursach i szkoleniach**, a także **warsztatach antydyskryminacyjnych** wspiera nauczycieli(-ki), którzy obawiają się, że mogą coś istotnego przeoczyć czy „niechcący dotknąć czułych punktów dzieci z traumą”. Szkolenia te pomagają radzić sobie także z **przemocą rówieśniczą**, nie tylko wobec uczniów z Ukrainy. Szkoły wyróżniające się w działaniach integracyjnych prowadzą edukację w tym zakresie dla całej swojej kadry.

Otwartość szkoły na wielokulturowość

Zinternalizowana potrzeba integracji u osób zarządzających szkołą oraz podejmowanie celowych działań pozytywnie wpływają na postawy nauczycieli(-ek), uczniów i ich rodziców. Ważna jest też elastyczność i przygotowanie kadry pedagogicznej oraz przywiązywanie wagi do **kompetencji społecznych i międzykulturowych** uczniów. W działaniach tych bardzo pomaga **zespół nauczycieli** ds. uczniów z doświadczeniem uchodźstwa/migracji, szczególnie gdy jest wspierany przez dyrektora i AM.

Wypracowane standardy pracy z uczniem z doświadczeniem uchodźstwa/migracji

Dzięki współpracy z różnymi NGO wypracowano standardy w zakresie oceniania i klasyfikacji uchodźczych/migranckich uczniów, a także zindywidualizowanego podejścia do procesu ich nauki, wsparcia psychologiczno-pedagogicznego oraz społecznego, pomocy AM i nauczyciela języka polskiego jako obcego, a także sytuacji wymagających interwencji wychowawcy i rodziców. Zmiany te wymagają **dostosowania zapisów statutu szkoły** i modyfikacji innych dokumentów szkolnych.

Prowadzenie przez szkoły ciągłych działań na rzecz integracji

Działania integracyjne są najbardziej skuteczne, jeśli realizuje się je w **sposób ciągły**, np. w postaci grup wsparcia, spotkań z pedagogiem i psychologiem szkolnym, wycieczek, konkursów i kiermaszów. Poprawie relacji polskich i ukraińskich uczniów służy kontynuowanie działań typu „Usłysz nas”, „Poznajmy się”, które uświadamiają polskim uczniom sytuację dzieci uchodźczych i migranckich.

Wychowanie przedszkolne i edukacja wczesnoszkolna

Uczęszczanie przez ukraińskie dzieci do przedszkoli i klas I-III w szkołach podstawowych znacznie ułatwia ich wdrożenie do polskiego systemu oświaty, w tym poprzez poradzenie sobie z **barierą komunikacyjną**. Młodsze dzieci szybciej przyswajają obcy język, a jego podstawowa znajomość na wstępnych etapach edukacji jest wystarczająca.

Jasno określone zasady kwalifikacji do oddziału przygotowawczego

Jasne zasady uczęszczania do oddziału przygotowawczego i podjęcia nauki w szkole zachęcają do korzystania z polskiego systemu oświaty. Liczba tych oddziałów sukcesywnie spada i obecnie uczy się w nich 2,4%³¹ uczniów-uchodźców. Oddziały przygotowawcze dobrze odgrywają swoją rolę, o ile nie są jedynie miejscem nauki jęz. polskiego, ale także służą integracji i pełnemu przygotowaniu dziecka do dalszej edukacji.

Mniej liczne klasy i zajęcia w małych grupach

Klasy sprzyjające integracji nie mogą być zbyt liczne. Szkoły podstawowe obowiązuje **rejonizacja**, która sprawia, że w niektórych klasach może znaleźć się ponad 30 osób, zaś optymalna liczba uczniów w klasie, do której uczęszczają dzieci uchodźcze, nie powinna przekraczać 24 osób. W procesie integracji dobrze sprawdzają się zajęcia prowadzone w **mniejszych grupach**, dzięki którym uczniowie różnych narodowości uczą się współpracy.

³¹ E. Świdrowska, B. Walczak, Różnorodność kulturowa polskich szkół – perspektywa nauczycieli i nauczycielek, raport z badania ilościowego CEO i UNICEF (2024).

BIBLIOGRAFIA

Chrostowska P. (2024), Uczniowie z Ukrainy z doświadczeniem uchodźstwa w polskim systemie edukacji, Centrum Edukacji Obywatelskiej we współpracy z UNICEF,
<https://ceo.org.pl/wp-content/uploads/2024/07/CEO-Uczniowie-z-Ukrainy-z-doswiadczeniem-uchodzstwa-w-polskim-systemie-edukacji.-Kwiecien-2024.pdf>

Chrostowska P. (2023), Uczniowie uchodźcy z Ukrainy w polskim systemie edukacji, raport Centrum Edukacji Obywatelskiej we współpracy z Norwegian Refugee Council,
https://ceo.org.pl/wp-content/uploads/2024/01/Uczniowie-uchodzczy-w-polskim-systemie-edukacji-CEO-01_2024.pdf

Centrone M.R., Gromada A., Posylni I. (2023), „Bez wątpienia jest tu fajnie, ale prawdziwy dom to własny dom”. Badanie subiektywnego dobrostanu dzieci i młodzieży mieszkających w Polsce w obliczu wojny w Ukrainie, UNICEF, Plan International, Save the Children
<https://plan-international.org/uploads/sites/98/2023/11/Bez-watpienia-je-st-tu-fajnie-ale-prawdziwy-dom-to-wlasny-dom.pdf>

Dąbrowa E., Markowska-Manista U. (2018), Przygotowanie nauczycieli i pedagogów w zakresie edukacji międzykulturowej – prezentacja projektu badawczego, „Edukacja Międzykulturowa” 2018, nr 1 (8).

ENIC-NARIC Polska (2022), Praktyczny przewodnik po uznawalności wykształcenia: Ukraina,
https://nawa.gov.pl/images/users/623/Ukraina_3.pdf

Jędryka B. (2024), Planowanie procesu dydaktycznego oraz techniki pracy z uczniami z Ukrainy, Ośrodek Rozwoju Edukacji,
<https://ore.edu.pl/wp-content/uploads/2024/06/planowanie-procesu-dydaktycznego-oraz-techniki-pracy-z-uczniami-z-ukrainy.pdf>

Kozakoszczak A. (2015), Asystentka międzykulturowa / asystent międzykulturowy w szkole – doświadczenia, wnioski, rekomendacje. Seria „Z teorią w praktykę” nr 3/2015,
https://asywszkole.pl/wp-content/uploads/2021/06/FRS_Broszura_AM.pdf

Papuda-Dolińska B., Knopik T., Wiejak K., Błaszczak A., Styrcacz S., Mykowska K. (2024), Edukacja dzieci i uczniów z doświadczeniem migracyjnym przybyłych z Ukrainy – dobre praktyki i rekomendacje, Instytut Badań Edukacyjnych,
<https://www.ibe.edu.pl/images/publikacje/IBE/Edukacja%20dzieci%20i%20uczniow%20z%20dowiadczeniem%20migracyjnym%20przybyych%20z%20Ukrainy%20%20dobre%20praktyki%20i%20rekomendacje%20new%201%201.pdf>

Phelps C. red. (2024), Poza szkołą. Analiza barier systemowych dla nastolatków z Ukrainy przebywających w Polsce, Save the Children Poland & International Rescue Committee & CARE International in Poland, https://www.rescue.org/sites/default/files/2024-03/Out-of-SchoolReport_pl-1.pdf, Out of school. Assessment on barriers to school enrolment for Ukrainian refugee adolescents in Poland, https://www.care.org/wp-content/uploads/2024/02/Out-of-School-Report_en.pdf

Rafał-Łuniewska J. (2022), Zróżnicowane potrzeby edukacyjne uczniów z Ukrainy – jak na nie odpowiadać?, Ośrodek Rozwoju Edukacji.

Starnawski M., Achremowicz H. (2024), Asystenci do zadań specjalnych. Raport z badań nad pracą asystentów międzykulturowych w szkołach, Fundacja Ukraina, <https://fundacijaukraina.eu/asystenci-do-zadan-specjalnych/>

Świdrowska E., Walczak B. (2024), Różnorodność kulturowa polskich szkół – perspektywa nauczycieli i nauczycielek, raport z badania ilościowego CEO i UNICEF, https://ceo.org.pl/wp-content/uploads/2025/01/Raport-z-badan-ilosciowych_nauczyciele_CEO_UNICEF.pdf, wersja angielska: https://ceo.org.pl/wp-content/uploads/2025/01/Quantitative-report_teachers-and-cultural-diversity_CEO_UNICEF.pdf

Tędziagolska M., Walczak B., Żelazowska-Kosiorek A. (2022), Szkoła zróżnicowana kulturowo. Wyzwania i potrzeby związane z napływem uczniów z Ukrainy, raport z badania jakościowego wykonanego na zlecenie Centrum Edukacji Obywatelskiej, https://ceo.org.pl/wp-content/uploads/2022/09/CEO_Szkola-zroznicowana-kulturowo_raport sierpien22.pdf

Tędziagolska M., Walczak B., Wielicki K.M. (2023), Uczniowie uchodźczy w polskich szkołach. Gdzie jesteśmy u progu kolejnego roku szkolnego?, raport z badania jakościowego wykonanego na zlecenie Centrum Edukacji Obywatelskiej przez firmę Badania i Działania, https://ceo.org.pl/wp-content/uploads/2023/09/Raport_Uczniowie_uchodzczy_w_polskich_szkolach_CEO_wrzesien_2023.pdf, wersja angielska: https://ceo.org.pl/wp-content/uploads/2024/10/UA-students-in-PL-schools_report_CEO_UNICEF_ENG-1.pdf

UNESCO, Poland's education responses to the influx of Ukrainian refugees, <https://www.unesco.org/en/ukraine-war/education/poland-support>
UNICEF, IMiD, SWPS, Triangle (2024), Zrozumienie postaw ukraińskiej młodzieży wobec zdrowia psychicznego i wsparcia psychospołecznego w Polsce, <https://www.unicef.org/eca/pl/reports/zrozumienie-postaw-ukrainskiej-mlodziezy>
<https://www.unicef.org/eca/media/35661/file/MHPSS%20raport%20w%20wersji%20polskiej.pdf>

POMOCNE MATERIAŁY DOSTĘPNE W INTERNECIE

Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO) – materiały nt. wspierania uczniów z doświadczeniem migracyjnym:

<https://ceo.org.pl/uczen-i-uczennica-z-doswiadczeniem-migracyjnym-w-szkole-jak-ich-wspierac/>

Model integracji edukacyjnej w szkołach przyjmujących uczniów-migrantów, opracowany przez CEO we współpracy z Norwegian Refugee Council (2024):

<https://biblioteka.ceo.org.pl/model-integracji-edukacyjnej/>

https://ceo.org.pl/wp-content/uploads/2025/04/Policy-Brief_Koncepcja-metodyczna-oddzialow-przygotowawczych_PL_CEO_UNICEF_2025-1.pdf

https://ceo.org.pl/wp-content/uploads/2025/01/Policy-brief_Kompetencje-Nauczycieli_ENG-1.pdf

https://ceo.org.pl/wp-content/uploads/2025/01/Quantity-research_CEO_UNICEF_executive-summary_recommendations-1.pdf

Edukacja dla Demokracji (FED) – porównanie systemów oświaty w Polsce i Ukrainie: <https://fed.org.pl/pomoc-dla-ukrainy-edukacja/>

EMIC – projekt innowacji edukacyjnej zawierający np. pakiet powitalny (w różnych językach) dla dzieci i rodziców z Ukrainy, którzy dołączają do polskiej szkoły: Model szkoły przyjaznej uczniom i uczennicom z doświadczeniem migracji:

https://emic.com.pl/assets/Model_szkoly_przyjaznej_2023-v2.pdf

Fundacja na rzecz Różnorodności Społecznej – informacje nt. asystentów międzykulturowych i rzecznictwo w ich sprawie:

<https://asywzskole.pl/asystentura-miedzykulturowa/>

<https://asywzskole.pl/rzeczniactwo-lista/>

Fundacja Ukraina – https://fundacijaukraina.eu/wp-content/uploads/2024/10/wroclawskie_standardy_pracy_asystentow_miedzykulturowych.pdf

<https://fundacijaukraina.eu/asystenci-do-zadan-specjalnych/>

Ministerstwo Edukacji Narodowej – program „Szkoła dla wszystkich”:

<https://efs.men.gov.pl/schools-categories/szkola-dla-wszystkich/>

Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej (NAWA) – informacje nt. uznawania i nostryfikacji wraz z listą uczelni nostryfikujących dyplomy wydane po 1.06.2006 r.:

<https://nawa.gov.pl/uznawalnosc/podjecie-pracy-w-polsce/zawody-regulowane>; informacje nt. nostryfikacji dyplomów w jęz. ukraińskim:

<https://nawa.gov.pl/images/users/623/-diplomiv-pro-visu-osvitu.pdf>

Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli Migrant Point w Poznaniu – publikacja Nie tylko pierwszy rok oraz inne materiały i szkolenia:
<https://odnpoznan.pl/materialy/wsparcie-uczniow-z-doswiadczeniem-migracji>,
<https://kursy.odnpoznan.pl/?tags=ucze%C5%84%20z%20do%C5%9Bwiadzeniem%20migracyjnym>

Ośrodek Rozwoju Edukacji -
<https://ore.edu.pl/2022/02/jak-rozmawiac-z-dziecmi-o-wojnie/>

Poradniki przedmiotowe dla nauczycieli -
<https://szkolaedukacji.pl/ukrainscy-uczniowie/>

Sieć Organizacji Społecznych Wspólna Szkoła -
<https://soswspolnaszkola.pl/>

Szkoła z Klasą - <https://soswspolnaszkola.pl/>
Uniwersytet Dzieci w Klasie – poradnik Jak przygotować klasę na przyjęcie uczniów z Ukrainy:
<https://wklasie.uniwersytetdzieci.pl/aktualnosci/jak-przygotowac-klase-na-przyjecie-ukrainskich-uczniow-materialy-dla-nauczycieli>

Urząd Miasta Słupsk – projekt pn. „Pozytywnie włączeni – kompleksowy system wdrażania edukacji włączającej w słupskich szkołach”, finansowany ze środków Unii Europejskiej:
<https://sp4slupsk.edupage.org/a/pozytywnie-wlaczeni>

Warszawskie Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń (WCIES) -
<https://um.warszawa.pl/waw/wcies/-/materialy-edukacyjne-ukraina>

Związek Nauczycielstwa Polskiego (ZNP) i seria 10 podcastów nt. historii relacji polsko-ukraińskich:
<https://znp.edu.pl/ukrainskie-abc-podcasty-dla-uczniow-i-nauczycieli/>

Transatlantic Future Leaders Forum dla MEN, rekomendacje systemowe dot. integracji dzieci-uchodźców z Ukrainy:
https://transatlanticforum.org/wp-content/uploads/2022/03/TLFL-Raport-o-integracji-dzieci-z-Ukariny_web.pdf

Polskie Centrum Pomocy Międzynarodowej (PCPM)
ul. Pustuleczki 23, 02-811 Warszawa
www.pcpm.org.pl
info@pcpm.org.pl
KRS: 0000259298